

Barn och föräldrar m.m.

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet drygt 80 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden år 2003 varav huvuddelen gäller rättsförhållandet mellan barn och föräldrar. Motionsyrkandena rör bl.a. olika frågor om vårdnad, umgänge, underhåll, förfarandet i vårdnads- och umgängesmål, förmyndare och god man, faderskap, adoption, assisterad befruktning samt kusiners arvsrätt.

Utskottet avstyrker bifall till samtliga motionsyrkanden, i huvudsak med hänvisningar till tidigare ställningstaganden från riksdagens sida samt pågående utrednings- och beredningsarbete.

I betänkandet finns 21 reservationer och 10 särskilda yttranden.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	4
Redogörelse för ärendet m.m.....	7
Utskottets överväganden.....	9
Vårdnad.....	9
Hänsynen till barnets bästa.....	9
Vårdnaden vid våld inom familjen.....	10
Fler än två vårdnadshavare.....	11
Umgänge och underhållsbidrag.....	12
Umgängessabotage.....	12
Talerätt i mål om umgänge.....	13
Underhållsbidrag vid växelvis boende.....	13
Förfarandet i vårdnads- och umgänges mål m.m.....	14
Samarbetssamtal.....	14
Juridiskt biträde för barn.....	15
Barns rätt att komma till tals m.m.....	16
Åtgärder för att undvika tvister.....	17
Olovligt bortförda barn i internationella förhållanden.....	18
Könsneutrala författningar.....	19
Förmyndare och god man m.m.....	19
Förmyndare och god man.....	19
Myndighetsåldern.....	22
Faderskap.....	22
Talerätt i mål om hävande av faderskap.....	22
Utredningar om faderskap.....	23
Adoption m.m.....	24
Partnerskap och adoption.....	24
Översyn av adoptionslagstiftningen.....	25
Assisterad befruktning.....	26
Arvsrätt för kusiner.....	28
Reservationer.....	29
1. Hänsynen till barnets bästa, punkt 1 (fp).....	29
2. Hänsynen till barnets bästa, punkt 1 (v).....	29
3. Vårdnaden vid våld inom familjen, punkt 2 (fp, kd).....	30
4. Vårdnaden vid våld inom familjen, punkt 2 (v).....	31
5. Fler än två vårdnadshavare, punkt 3 (v).....	32
6. Samarbetssamtal, punkt 7 (kd).....	32
7. Barns rätt att komma till tals m.m., punkt 9 (fp).....	33
8. Barns rätt att komma till tals m.m., punkt 9 (v).....	33
9. Könsneutrala författningar, punkt 12 (v).....	34
10. Förmyndare och god man, punkt 13 (fp).....	34
11. Förmyndare och god man, punkt 13 (kd).....	35
12. Talerätt i mål om hävande av faderskap, punkt 15 (m, fp, kd, c).....	36
13. Utredningar om faderskap, punkt 16 (fp, v).....	37
14. Partnerskap och adoption, punkt 17 (kd).....	37
15. Översyn av adoptionslagstiftningen, punkt 19 (m, fp, kd).....	38

16. Översyn av adoptionslagstiftningen, punkt 19 (v).....	39
17. Rätt till insemination för lesbiska och bisexuella kvinnor, punkt 20 (m, fp, c).....	39
18. Rätt till insemination för lesbiska och bisexuella kvinnor, punkt 20 – motiveringen (kd).....	40
19. Rätt till s.k. provrörsbefruktning för lesbiska kvinnor, punkt 21 (v).....	40
20. Rätt till s.k. provrörsbefruktning för lesbiska kvinnor, punkt 21 – motiveringen (kd).....	41
21. Arvsrätt för kusiner, punkt 22 (m).....	41
Särskilda yttranden.....	43
1. Vårdsnaden vid våld inom familjen, punkt 2 (c).....	43
2. Talerätt i mål om umgänge, punkt 5 (m, kd).....	43
3. Underhållsbidrag vid växelvis boende, punkt 6 (fp).....	43
4. Juridiskt biträde för barn, punkt 8 (fp, v).....	44
5. Barns rätt att komma till tals m.m., punkt 9 (c).....	44
6. Åtgärder för att undvika tvister, punkt 10 (fp).....	44
7. Åtgärder för att undvika tvister, punkt 10 (kd).....	44
8. Förmyndare och god man, punkt 13 (v, c).....	45
9. Myndighetsåldern, punkt 14 (v).....	45
10. Rätt till insemination för lesbiska och bisexuella kvinnor, punkt 20 (v).....	45
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	46
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2003.....	46

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Hänsynen till barnets bästa

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:L290, 2003/04:L319 yrkande 10 och 2003/04:So504 yrkandena 11, 14 och 18.

Reservation 1 (fp)

Reservation 2 (v)

2. Vårnaden vid våld inom familjen

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:Ju451 yrkande 8, 2003/04:L224 yrkandena 1 och 2, 2003/04:L255, 2003/04:L258, 2003/04:So271 yrkande 11 och 2003/04:So504 yrkande 12.

Reservation 3 (fp, kd)

Reservation 4 (v)

3. Fler än två vårdnadshavare

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:L261 yrkande 2, 2003/04:L312 och 2003/04:So568 yrkande 20.

Reservation 5 (v)

4. Umgängessabotage

Riksdagen avslår motion 2003/04:L273.

5. Talerätt i mål om umgänge

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:L251 och 2003/04:L275.

6. Underhållsbidrag vid växelvis boende

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:L265, 2003/04:L334 och 2003/04:L341.

7. Samarbetsamtal

Riksdagen avslår motion 2003/04:Sf404 yrkandena 3 och 4.

Reservation 6 (kd)

8. Juridiskt biträde för barn

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:L319 yrkandena 3 och 4, 2003/04:L329 och 2003/04:So504 yrkande 15.

9. Barns rätt att komma till tals m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:L319 yrkandena 1, 2, 7, 8 och 11 och 2003/04:So504 yrkande 13.

Reservation 7 (fp)

Reservation 8 (v)

10. Åtgärder för att undvika tvister

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:L320 yrkande 2 och 2003/04:So504 yrkandena 16 och 17.

11. Olovligt bortförda barn i internationella förhållanden

Riksdagen avslår motion 2003/04:L216.

12. Könsneutrala författningar

Riksdagen avslår motion 2003/04:K320.

Reservation 9 (v)

13. Förmyndare och god man

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:L203, 2003/04:L204, 2003/04:L279, 2003/04:L291, 2003/04:L296 yrkandena 1 och 2, 2003/04:L344, 2003/04:So415 yrkande 15 och 2003/04:So504 yrkande 19.

Reservation 10 (fp)

Reservation 11 (kd)

14. Myndighetsåldern

Riksdagen avslår motion 2003/04:K373.

15. Talerätt i mål om hävande av faderskap

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:L205, 2003/04:L227, 2003/04:L317 och 2003/04:L333.

Reservation 12 (m, fp, kd, c)

16. Utredningar om faderskap

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:L264 och 2003/04:L274.

Reservation 13 (fp, v)

17. Partnerskap och adoption

Riksdagen avslår motion 2003/04:L299 yrkandena 1–3.

Reservation 14 (kd)

18. Äktenskap mellan adoptant och adoptivbarn

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:L228, 2003/04:L243 och 2003/04:L335.

19. Översyn av adoptionslagstiftningen

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:L221 yrkandena 1–3, 2003/04:L278 yrkandena 1–4, 2003/04:L299 yrkande 4 och 2003/04:L319 yrkandena 12–14.

Reservation 15 (m, fp, kd)

Reservation 16 (v)

20. Rätt till insemination för lesbiska och bisexuella kvinnor

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:L209 yrkande 1, 2003/04:L239, 2003/04:L261 yrkande 1, 2003/04:L277, 2003/04:L305, 2003/04:L307, 2003/04:L350 yrkande 4 och 2003/04:So568 yrkande 18.

Reservation 17 (m, fp, c)

Reservation 18 (kd) – motiv

21. Rätt till s.k. provrörsbefruktning för lesbiska kvinnor

Riksdagen avslår motion 2003/04:L209 yrkande 2.

Reservation 19 (v)

Reservation 20 (kd) – motiv

22. Arvsrätt för kusiner

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:L235 och 2003/04:L316.

Reservation 21 (m)

Stockholm den 29 januari 2004

På lagutskottets vägnar

Inger René

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Inger René (m), Marianne Carlström (s), Raimo Pärssinen (s), Christina Nenes (s), Hillevi Larsson (s), Yvonne Andersson (kd), Tasso Stafilidis (v), Maria Hassan (s), Bertil Kjellberg (m), Rezene Tesfazion (s), Martin Andreasson (fp), Viviann Gerdin (c), Anneli Särnblad Stoors (s), Henrik von Sydow (m), Niclas Lindberg (s), Peter Jonsson (s) och Mia Franzén (fp).

Redogörelse för ärendet m.m.

I betänkandet behandlar utskottet drygt 80 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden år 2003 varav huvuddelen gäller rättsförhållandet mellan barn och föräldrar. Motionsyrkandena rör bl.a. olika frågor om vårdnad, umgänge, underhåll, förfarandet i vårdnads- och umgänges mål, förmyndare och god man, faderskap, adoption, assisterad befruktning samt kusiners arvsrätt.

Som en allmän bakgrund till de i ärendet aktuella motionsyrkandena vill utskottet erinra om att rättsförhållandet mellan barn och föräldrar regleras i föräldrabalken och att denna lagstiftning under de senaste decennierna genomgått betydande förändringar.

Bland de senaste ändringarna bör särskilt nämnas 1998 års föräldrabalksreform varvid reglerna om vårdnad, boende och umgänge ändrades (prop. 1997/98:7, bet. 1997/98:LU12). Ändringarna, som trätt i kraft den 1 oktober 1998, syftade till att betona vikten av samförståndslösningar och underlätta för föräldrar att i så stor utsträckning som möjligt komma överens. Ett annat syfte med reformen var att bereda vägen för en ökad användning av gemensam vårdnad.

Ett viktigt inslag var en satsning på socialnämndernas arbete. Föräldrar som är överens kan numera reglera vårdnad, boende och umgänge genom avtal som godkänns av socialnämnden. Ett avtal som godkänts av nämnden gäller och kan verkställas som ett lagakraftvunnet domstolsavgörande. Föräldrarna kan få hjälp av kommunen att ingå ett sådant avtal.

Genom reformen vidgades domstolens möjlighet att besluta om gemensam vårdnad. Domstolen kan nu besluta om gemensam vårdnad även om föräldrarna motsätter sig detta. En förutsättning är dock att gemensam vårdnad är bäst för barnet. Principen att föräldrar med gemensam vårdnad skall kunna enas i frågor som rör barnet modifierades något. Sålunda infördes en möjlighet att besluta om umgänge också när föräldrarna har gemensam vårdnad. Det blev vidare möjligt att vid gemensam vårdnad besluta vem av föräldrarna som barnet skall bo tillsammans med, vilket anses innebära att domstolen även kan besluta att barnet skall bo hos var och en av föräldrarna (s.k. växelvis boende).

Våren 1999 beslutade riksdagen, i enlighet med utskottets förslag i betänkande 1999/2000:LU15, ett tillkännagivande om en utvärdering av 1998 års föräldrabalksreform, såvitt avser gemensam vårdnad mot en förälders vilja och barnets boende (rskr. 176).

I juni 2002 tillkallade regeringen en parlamentarisk kommitté för att utvärdera 1998 års vårdnadsreform (dir. 2002:89). Kommittén har antagit namnet 2002 års vårdnadskommitté.

Kommitténs huvuduppgift är att undersöka hur de nya reglerna om vårdnad m.m. tillämpas av domstolar och socialnämnder. På grundval av undersökningen skall kommittén ta ställning till om reglerna bör ändras i något

avseende för att reformens grundläggande syften skall uppnås, nämligen att underlätta för föräldrar att i så stor utsträckning som möjligt komma överens, att bereda vägen för en ökad användning av gemensam vårdnad och att betona principen om barnets bästa.

Utvärderingen skall inriktas på hur socialnämnderna har klarat av sina nya arbetsuppgifter och vad reformen har inneburit för strävandena att föra bort vårdnadsfrågorna från domstolarna. Har de nya reglerna blivit det instrument för att nå samförståndslösningar som avsetts? En annan huvudfråga är vilka följder de nya reglerna om gemensam vårdnad och boende har fått. Det skall särskilt uppmärksammas hur de tillämpas när det har förekommit övergrepp eller misstanke om detta. Skulle det visa sig att möjligheten för domstolarna att besluta om växelvis boende mot en förälders vilja har fått negativa effekter, skall kommittén överväga om möjligheten bör begränsas eller avskaffas.

En närliggande fråga är beslutanderätten inom ramen för gemensam vårdnad. Kommittén skall överväga om de regler om beslutsfattande som i dag gäller vid gemensam vårdnad är lämpligt utformade mot bakgrund av förutläggningarna att besluta om gemensam vårdnad mot en förälders vilja. Kommittén skall uppmärksamma de problem som Kommittén mot barnmisshandel har pekat på när det gäller att tillförsäkra barn psykiatrisk vård och behandling (se SOU 2001:72). Kommittén skall eftersträva att regelsystemet blir så utformat att gemensam vårdnad fungerar i det dagliga livet utan att alltför stora avsteg görs från principen att föräldrar med gemensam vårdnad skall kunna enas om det som rör barnet. Det är viktigt att bestämmelserna står i samklang med den familjerättsliga regleringen i övrigt; även föräldrar som bor tillsammans kan ha svårigheter att komma överens. Bestämmanderätten vid gemensam vårdnad bör så långt det är möjligt och lämpligt vara densamma för föräldrar som bor tillsammans som för särlevande föräldrar.

En utgångspunkt beträffande gemensam vårdnad är att det inte skall ske en återgång till den ordning som gällde före 1998 års reform och som innebar att en förälders motstånd mot gemensam vårdnad i sig uteslöt den vårdnadsformen.

Även vissa andra frågor om vårdnad, boende och umgänge skall utredas. Uppdraget skall redovisas senast den 1 november 2004.

Utskottet kommer att under särskilda rubriker behandla de olika frågor som har aktualiserats i motionerna. Huvuddelen av motionsyrkandena har varit föremål för fördjupade behandlingar för mindre än ett år sedan i betänkande 2002/03:LU10. Utskottet har mot denna bakgrund, i linje med vad som föreslagits av Riksdagskommittén (2000/01:RS1) och konstitutionsutskottet (bet. 2000/01:KU23), ansett sig i betänkandet kunna redovisa och behandla dessa motioner på ett förenklat sätt.

Utskottets överväganden

Vårdnad

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden som rör

- hänsynen till barnets bästa,
- vårdnaden vid våld inom familjen och
- fler än två vårdnadshavare.

Utskottet hänvisar till pågående utredningsarbete. Jämför reservationerna 1 (fp), 2 (v), 3 (fp, kd), 4 (v) och 5 (v) samt särskilt yttrande 1 (c).

Hänsynen till barnets bästa

Motionerna

Marita Aronson m.fl. (fp) anser i motion So504 att barnperspektivet skall vara vägledande i ärenden som rör gemensam vårdnad och umgänge (yrkande 11). Enligt motionärerna saknas alltjämt en lagstiftning där barnets rätt står i fokus. Det är därför dags att pröva behovet av en särskild barnbalk (yrkande 18).

Elisebeht Markström (s) anser i motion L290 att föräldrabalken bör ändras så att föräldrar inte har rätt att motsätta sig att barn får den hjälp eller det stöd som de behöver, t.ex. psykiatrisk vård eller behandling. Liknande krav framställs i motion So504 av Marita Aronson m.fl. (fp) (yrkande 14). I motion L319 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp) begärs att regeringen skall ge 2002 års vårdnadskommitté tilläggsdirektiv som innebär att denna fråga skall utredas (yrkande 10).

Utskottets ställningstagande

Huvuduppgiften för 2002 års vårdnadskommitté är enligt kommitténs direktiv att undersöka hur de nya reglerna om vårdnad m.m. tillämpas av domstolar och socialnämnder. På grundval av undersökningen skall kommittén ta ställning till om reglerna bör ändras i något avseende för att reformens grundläggande syften skall uppnås. En av reformens grundläggande syften var att betona principen om barnets bästa. En näraliggande fråga är beslutanderätten inom ramen för gemensam vårdnad. Kommittén skall överväga om de regler om beslutsfattande som i dag gäller vid gemensam vårdnad är lämpligt utformade mot bakgrund av förutsättningarna att besluta om gemensam vårdnad

mot en förälders vilja. Kommittén skall också uppmärksamma de problem som Kommittén mot barnmisshandel har pekat på när det gäller att tillförsäkra barn psykiatrisk vård och behandling (SOU 2001:72).

Utskottet har våren 2003 avstyrkt motionsyrkanden om hänsynen till barnets bästa m.m. i sitt av riksdagen godkända betänkande 2002/03:LU10. Vad gällde frågan om införandet av en barnbalk redovisade utskottet att justitieministern i ett frågesvar anfört att lagen inte präglas av ett vuxenperspektiv. Det skulle, enligt justitieministern, inte vara något annat än en tom gest att döpa om föräldrabalken till barnbalken. Justitieministern ansåg tvärtom att balkens nuvarande benämning går utmärkt att förena med det barnperspektiv som redan präglar den (svar på fråga 2002/03:80). Utskottet anförde att man för sin del inte hade någon annan uppfattning än justitieministern i den frågan. I övrigt fann utskottet inte skäl att föreslå någon riksdagens åtgärd med anledning av de då aktuella motionerna. Riksdagen följde utskottet.

Vad gäller frågan om införandet av en barnbalk vidhåller utskottet sin tidigare uppfattning. Beträffande övriga motionsyrkanden konstaterar utskottet att ett utredningsarbete pågår i linje med motionärernas önskemål. Enligt utskottets mening finns det inte någon anledning att föregripa resultatet av detta arbete genom någon åtgärd från riksdagen. Utskottet föreslår således att riksdagen avslår motionerna L290, L319 yrkande 10 och So504 yrkandena 11, 14 och 18.

Vårdnaden vid våld inom familjen

Motionerna

I motion Ju451 av Ragnwi Marcelind m.fl. (kd) anförs att gemensam vårdnad endast skall kunna komma i fråga om det kan anses tillräckligt tryggt för barnet och mamman. Innan en domstol tar ställning i vårdnadsfrågan skall rätten ha en klar bild av det eventuella våld som barnet levt med och hur troligt det är att pappan blir våldsam igen. I motionen begärs ett tillkännagivande med krav på en översyn av reglerna om gemensam vårdnad i dessa fall (yrkande 8).

Annelie Enochson (kd) begär i motion L224 att regeringen lägger fram förslag till sådan lagändring som innebär att en vårdnadshavare som begär ett allvarligt brott mot den andra vårdnadshavarens liv, frihet eller hälsa skall fråntas vårdnaden (yrkande 1). Vidare begärs ett tillkännagivande om att regeringen skall ge 2002 års vårdnadskommitté tilläggsdirektiv som innebär att en mördares rätt att bli vårdnadshavare när denne bragt den andre vårdnadshavaren om livet skall utredas (yrkande 2). Samma motionär framhåller i motion So271 att socialtjänstlagens krav på att tillgodose det utsatta barnets behov av beskydd och stöd skall gå före alla andra beslut i samband med vårdnadstvister, även om en förälder inte är dömd. Detta krävs, enligt motionären, för att barnet inte skall behöva möta sin förövare i form av påtvingat umgänge. Motionären yrkar ett tillkännagivande med detta innehåll (yrkande 11).

Magdalena Andersson (m) begär i motion L255 ett tillkännagivande om att någon som är dömd för pedofili inte skall kunna få vårdnaden om ett barn.

I motion L258 av Inger Nordlander m.fl. (s) begärs ett tillkännagivande om att det inte bör komma i fråga att döma till gemensam vårdnad om någon i familjen tidigare utsatts för misshandel. Liknande krav framställs i motion So504 av Marita Aronson m.fl. (fp) yrkande 12.

Utskottets ställningstagande

Enligt direktiven till 2002 års vårdnadskommitté skall kommittén bl.a. undersöka hur barnets bästa i dag tillgodoses i de fall där en förälder gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet mot den andra föräldern, framför allt våldsbrott. På grundval av undersökningen skall kommittén överväga om några åtgärder bör vidtas för att bättre ta hand om barnets behov och intressen. Kommittén skall därvid ta ställning till om det bör införas en automatisk prövning av vårdnaden eller umgänget när en förälder begått vissa brottsliga handlingar mot den andre. Det ingår dock inte i kommitténs uppdrag att föreslå en lagändring som innebär att en förälder automatiskt förlorar vårdnaden i sådana situationer.

Utskottet har våren 2003 avstyrkt liknande motioner. I sitt av riksdagen godkända betänkande konstaterade utskottet att utredningsarbete pågår i linje med de önskemål som framförs i motionerna (bet. 2002/03:LU10). Utskottet anser alltså att resultatet av det pågående utredningsarbetet inte bör föregripas genom någon åtgärd från riksdagen och föreslår därför att riksdagen avslår motionerna L224 yrkandena 1 och 2, L255, L258, Ju451 yrkande 8, So271 yrkande 11 och So504 yrkande 12.

Fler än två vårdnadshavare

Motionerna

Tasso Stafilidis m.fl. (v, fp, c, mp) anför i motion L261 att det i samkönade relationer inte är ovanligt att ett lesbiskt par får barn ihop med ett bögpar. Om den ena biologiska föräldern dör finns det, anför motionärerna, inga regler som styr förhållandet mellan barnet och den döde förälderns partner. Motionärerna anser att regeringen bör analysera problematiken och återkomma till riksdagen med ett lagförslag. I motionen begärs ett tillkännagivande i enlighet härmed (yrkande 2).

Monica Green m.fl. (s) anser i motion L312 att en möjlighet att ha fler än två vårdnadshavare skulle vara till fördel för barnen. Genom att införa en sådan möjlighet för barnets närstående att få ett rättsligt vårdnadsansvar anser motionärerna att barnens rättigheter och trygghet skulle förbättras. Ett tillkännagivande yrkas i enlighet härmed.

I motion So568 av Peter Eriksson m.fl. (mp) begärs ett tillkännagivande om att det bör bli möjligt för ett barn att ha fler än två vårdnadshavare (yrkande 20).

Utskottets ställningstagande

Utskottet har avstyrkt liknande motioner senast våren 2003 i sitt av riksdagen godkända betänkande 2002/03:LU10. Utskottet utgick från att de frågor som motionärerna tog upp skulle komma att aktualiseras i det arbete inom Regeringskansliet som skall analysera det rättsliga föräldraskapet vid assisterad befruktning. Riksdagen följde utskottet.

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande och föreslår således att riksdagen avslår motionerna L261 yrkande 2, L312 och So568 yrkande 20 (se s. 27).

Umgänge och underhållsbidrag

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden som rör

- umgängessabotage,
- talerätt i mål om umgänge och
- underhållsbidrag vid växelvis boende.

Utskottet hänvisar till pågående utredningsarbete. Jämför särskilda yttrandena 2 (m, kd) och 3 (fp).

Umgängessabotage

Motionen

Ulf Nilsson (fp) begär i motion L273 ett tillkännagivande om att möjligheterna att motverka umgängessabotage bör utredas.

Utskottets ställningstagande

När den förälder som barnet bor tillsammans med genom olika åtgärder försvårar eller omöjliggör för barnet att få träffa den andra föräldern brukar man tala om umgängessabotage. Som redovisats tidigare skall 2002 års vårdnadskommitté utvärdera 1998 års reform om vårdnad, boende och umgänge.

Utskottet har avstyrkt ett liknande motionsyrkande våren 2003. I sitt av riksdagen godkända betänkande konstaterade utskottet att frågan om umgängessabotage torde komma att behandlas inom ramen för 2002 års vårdnadskommittés arbete. Det fanns därför, enligt utskottet, inte skäl att föreslå någon riksdagens åtgärd med anledning av den då aktuella motionen (bet. 2002/03:LU10).

Utskottet anser inte att det finns skäl att frånga detta ställningstagande och föreslår därför att riksdagen avslår motion L273.

Talerätt i mål om umgänge

Motionerna

Elizabeth Nyström och Ulla Löfgren (båda m) begär i motion L251 att regeringen skall lägga fram ett förslag till ändring i 6 kap. 15 a § föräldrabalken som innebär att mor- och farföräldrar ges möjlighet att väcka talan vid domstol om rätt till umgänge med avlidna barns barn i de fall barnbarnens vårdnadshavare motsätter sig det begärda umgänget.

Ana Maria Narti och Kerstin Heinemann (båda fp) begär i motion L275 att regeringen skall lägga fram förslag som innebär att föräldrabalken ändras på så sätt att nära anhöriga som mor- och farföräldrar skall få rätt att föra talan om umgänge med sina barnbarn.

Utskottets ställningstagande

Enligt direktiven till 2002 års vårdnadskommitté skall kommittén undersöka hur socialnämndens möjlighet att föra talan används i praktiken samt överväga om det finns anledning att ändra reglerna så att vissa närstående ges möjlighet att själva föra talan om umgänge i domstol under vissa förutsättningar. Kommitténs utgångspunkt skall vara att domstolsprocesser om umgänge så långt möjligt bör undvikas.

Utskottet avstyrkte liknande motionsyrkanden våren 2003 med hänvisning till det pågående utredningsarbetet (bet. 2002/03:LU10). Riksdagen följde utskottet.

Utskottet finner inte skäl att frånga sitt tidigare ställningstagande och föreslår att riksdagen avslår motionerna L251 och L275.

Underhållsbidrag vid växelvis boende

Motionerna

I motionerna L265 av Johan Pehrson (fp), L334 av Matilda Ernkrans m.fl. (s) och L341 av Bo Könberg (fp) ifrågasätts principen att underhållsbidrag inte utgår vid växelvis boende. Detta leder, enligt motionärerna, ofta till problem i situationer där föräldrarna har avsevärt olika inkomster. Motionärerna anser att föräldrarnas ekonomiska ansvar vid växelvis boende bör lagregleras för att undvika onödiga tvister. Enligt motionärerna behöver frågan därför utredas.

Utskottets ställningstagande

Bestämmelser om föräldrarnas underhållsskyldighet för sina barn finns i 7 kap. föräldrabalken. Enligt 1 § skall föräldrarna svara för underhållet av ett barn efter vad som är skäligt med hänsyn till barnets behov och föräldrarnas samlade ekonomiska förmåga. En förälder kan fullgöra sin underhållsskyldighet genom att faktiskt ta hand om barnet eller genom att betala underhållsbidrag för barnet.

En förälder som inte har vårdnaden om barnet och inte heller varaktigt bor tillsammans med detta skall fullgöra sin underhållsskyldighet genom att betala underhållsbidrag till barnet. Detsamma gäller en förälder som har vårdnaden om barnet gemensamt med den andra föräldern men barnet varaktigt bor tillsammans med endast den andra föräldern. Vid växelvis boende är som regel ingen av föräldrarna skyldig att betala underhållsbidrag (NJA 1998 s. 267). Varje förälder anses då fullgöra sin underhållsskyldighet genom att svara för de direkta kostnaderna för barnet under den tid barnet vistas hos honom eller henne.

Av direktiven till 2002 års vårdnadskommitté framgår att kommittén skall överväga vissa frågor om barnets försörjning och umgängesavdrag. Kommittén skall särskilt ta ställning till om kommunerna i framtiden bör vara skyldiga att erbjuda samarbetsamtal även beträffande barnets försörjning och om de bör vara skyldiga att hjälpa föräldrar att träffa avtal om underhåll.

Ett liknande motionsyrkande har avstyrkts av utskottet våren 2003 och utskottet utgick då från att frågan om underhållsbidrag vid växelvis boende skulle komma att övervägas av 2002 års vårdnadskommitté (bet. 2002/03:LU10). Riksdagen följde utskottet.

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande och föreslår därför att riksdagen bör avslå motionerna L265, L334 och L341.

Förfarandet i vårdnads- och umgänges mål m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden som rör

- samarbetsamtal,
- juridiskt biträde för barn,
- barns rätt att komma till tals m.m.,
- åtgärder för att undvika tvister,
- olovligt bortförda barn i internationella förhållanden samt
- könsneutrala författningar.

Utskottet hänvisar till pågående utredningsarbete och tidigare ställningstaganden från riksdagens sida. Jämför reservationerna 6 (kd), 7 (fp), 8 (v) och 9 (v) samt särskilda yttrandena 4 (fp, v), 5 (c), 6 (fp) och 7 (kd).

Samarbetsamtal

Motionen

I motion Sf404 av Alf Svensson m.fl. (kd) begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör utreda hur separerade föräldrar bäst kan informeras och stödjas så att barnets behov får styra hur umgänget utformas. I samband med detta

bör de samarbetsamtal som erbjuds föräldrarna utvärderas (yrkande 3). Vidare begärs ett tillkännagivande om att samarbetsamtal bör vara praxis för att undvika långdragna processer och upptrappade konflikter (yrkande 4).

Utskottets ställningstagande

Utskottet har senast våren 2003 avstyrkt motionsyrkanden liknande de nu aktuella. I sitt av riksdagen godkända betänkande redovisade utskottet att det av direktiven till 2002 års vårdnadskommitté framgår att kommittén skall utvärdera 1998 års reform om vårdnad, boende och umgänge. Frågor med anknytning till verksamheten med samarbetsamtal kommer således, anförde utskottet, att aktualiseras och övervägas inom ramen för kommitténs arbete (bet. 2002/03:LU10).

Utskottet finner inte skäl att frångå sitt tidigare ställningstagande och föreslår därför att riksdagen avslår motion Sf404 yrkandena 3 och 4.

Juridiskt biträde för barn

Motionerna

Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp) föreslår i motion L319 ett tillkännagivande om att barn skall ha rätt till eget offentligt biträde i mål som rör vårdnad, boende och umgänge (yrkande 3). Liknande krav framställs i motionerna L329 av Jan Emanuel Johansson och Tommy Waidelich (båda s) samt So504 av Marita Aronson m.fl. (fp) yrkande 15.

I motion L319 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp) begärs ett tillkännagivande om att det bör ställas särskilda krav på kompetens hos de ombud som får sådana uppdrag (yrkande 4).

Utskottets ställningstagande

Den fråga som motionärerna tar upp behandlas i departementspromemorian (Ds 2002:13) Utövandet av barns rättigheter i familjerättsprocesser. I promemorian föreslås, för att barnets bästa verkligen skall komma i främsta rummet och hans eller hennes rätt stärkas väsentligt, att barnet bör ges rätt till ett eget biträde i mål och ärenden om vårdnad, boende och umgänge. Detta bör dock komma i fråga endast i sådana tvister som är särskilt konfliktfyllda och där barnet kan antas ha ett behov av ett sådant biträde samt behovet inte kan tillgodoses på något annat sätt. Departementspromemorian är för närvarande föremål för beredning inom Regeringskansliet.

Av direktiven till 2002 års vårdnadskommitté framgår att kommittén i sitt arbete skall följa och beakta den fortsatta beredningen av de förslag som läggs fram i departementspromemorian (Ds 2002:13).

Utskottet har våren 2003 i sitt av riksdagen godkända betänkande 2002/03:LU10 avstyrkt liknande motionsyrkanden med hänvisning till det pågående beredningsarbetet.

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande och föreslår därför att riksdagen avslår motionerna L319 yrkandena 3 och 4, L329 och So504 yrkande 15.

Barns rätt att komma till tals m.m.

Motionerna

Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp) anför i motion L319 att enligt föräldrabalken skall hänsyn tas till barnets vilja. Motionärerna anser att föräldrabalkens bestämmelse bör ändras så att hänsyn i stället skall tas till barnets åsikt. Motionärerna anser att regeringen skall återkomma med lagförslag (yrkande 1). Vidare begärs ett tillkännagivande om att även små barn skall höras och att deras åsikter tydligt skall redovisas (yrkande 2). Ett barn bör också ha rätt att säga nej till umgänge (yrkande 7). Om barnet har ett eget offentligt biträde kan det vända sig till denne (yrkande 8). I motionen begär motionärerna också ett tillkännagivande om att regeringen skall ge 2002 års vårdnadskommitté tilläggsdirektiv som innebär att en talerätt för barnet skall utredas (yrkande 11).

Marita Aronson m.fl. (fp) begär i motion So504 ett tillkännagivande om att regeringen bör utreda hur barn skall kunna få kontakt med föräldrar som umgängesvägrar (yrkande 13).

Utskottets ställningstagande

Den 1 januari 1996 infördes i föräldrabalken uttryckliga bestämmelser om barns rätt att komma till tals i mål och ärenden om vårdnad och umgänge (prop. 1994/95:224, bet. 1995/96:LU2). Ändringarna innebar att domstolen vid bedömningen av barnets bästa skall ta hänsyn till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. Den som gör en utredning i mål om vårdnad och umgänge skall, om det inte är olämpligt, söka klarlägga barnets inställning och redovisa den för domstolen. Genom 1998 års vårdnadsreform gjordes bestämmelserna om barns rätt att komma till tals tillämpliga även på mål om barns boende och vid socialnämndens prövning av föräldrarnas avtal. Samtidigt markerades att barnets vilja inte endast är en omständighet att beakta vid bedömningen av barnets bästa utan också något som ibland bör beaktas fristående.

Av direktiven till 2002 års vårdnadskommitté framgår att kommittén även fått i uppdrag att utvärdera 1996 års reform om barns rätt att komma till tals. Enligt direktiven skall kommittén undersöka hur domstolar och socialnämnder tillämpar de nya bestämmelserna från år 1996, med de ändringar som gjordes år 1998. På grundval av undersökningen skall kommittén överväga om reglerna bör ändras för att syftet med reformen skall uppnås, nämligen att skapa garantier för att barn får komma till tals och att barnets vilja blir beaktad i tillbörlig utsträckning. Det skall också övervägas om det finns anledning att ytterligare stärka barnets rätt att komma till tals. I direktiven anförts också att möjligheten att komma till tals är en rättighet för barnet, inte någon skyldig-

het. I samband med 1996 års reform betonades vikten av att reglerna inte verkar så att barnet utsätts för obehörig påverkan eller så att det pressas att ta ställning. Enligt direktiven skall kommittén särskilt analysera vilka konsekvenser reformen fått med avseende på barnets bästa. Har den lett till att berättigade skyddsintressen satts åt sidan eller har den fått andra oönskade effekter? Om kommittén kommer fram till att så är fallet, skall kommittén överväga hur reglerna kan ändras för att bättre ta till vara barnets intressen.

Utskottet har avstyrkt liknande motionsyrkanden, senast i betänkandena 2001/02:LU9 och 2002/03:LU10, med hänvisning till planerat respektive pågående utredningsarbete. Vid båda tillfällena följde riksdagen utskottet.

Utskottet anser alltså att resultatet av det pågående utredningsarbetet inte bör föregripas genom någon åtgärd från riksdagen med anledning av motionerna och föreslår att riksdagen avslår motionerna L319 yrkandena 1, 2, 7, 8 och 11 samt So504 yrkande 13.

Åtgärder för att undvika tvister

Motionerna

Ragnwi Marcelind m.fl. (kd) anför i motion L320 att något måste göras för att minska antalet vårdnads- och umgängesprocesser i domstol eftersom varje process är ett misslyckande från samhällets sida. I motionen begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör överväga åtgärder för att komma till rätta med de alltför många vårdnads- och umgängestvisterna (yrkande 2).

Marita Aronson m.fl. (fp) anser i motion So504 att det är angeläget att hitta en tidsgräns för hur länge ett processande kan fortgå. Utredningstiderna i ärenden som rör vårdnad, boende och umgänge måste förkortas (yrkande 16). Motionärerna anser vidare att alla frågor kring vårdnad, boende och umgänge skall handläggas av en domstol. Mål om verkställighet bör alltså flyttas till allmän domstol (yrkande 17).

Utskottets ställningstagande

Som redovisats tidigare har lagstiftningsarbetet på det familjerättsliga området under de senaste decennierna varit inriktat på att underlätta samförståndslösningar mellan föräldrarna och att undvika domstolsförfaranden. 1998 års ändringar i föräldrabalken var inriktade på att undvika domstolsprocesser och att underlätta för föräldrar att i så stor utsträckning som möjligt komma överens om hur frågor som rör vårdnad om barn m.m. skall lösas.

I departementspromemorian (Ds 2001:36) Hovrättsprocessen i framtiden föreslås krav på prövningstillstånd vid överklagande från tingsrätt till hovrätt. Promemorian bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Av direktiven till 2002 års vårdnadskommitté framgår att kommittén skall överväga om det behövs ytterligare lagändringar än de som föreslås i departementspromemorian (2001:36) för att komma till rätta med långvariga och upprepade domstolsprocesser. Något förbud mot en omprövning av ett vårdnadsavgörande kan, enligt direktiven, inte komma i fråga. Däremot skall

utredas om det är möjligt och lämpligt att inskränka rätten till omprövning, t.ex. på så sätt att en talan inte får tas upp till prövning förrän en viss minsta tid har förflutit från det frågan senast avgjordes eller genom ett krav på väsentligen ändrade förhållanden. En annan åtgärd som skall övervägas är att inskränka rätten att överklaga interimistiska beslut. Även andra åtgärder är tänkbara. En utgångspunkt skall vara att barnets intressen skall tas om hand på bästa sätt och att de krav rättssäkerheten ställer inte får sättas åt sidan. Kommittén har även fått i uppdrag att göra en översyn av verkställighetsreglerna i 21 kap. föräldrabalken. Inom ramen för denna översyn skall kommittén redovisa de skäl som talar för och emot att handläggningen sker vid allmän domstol eller annan förvaltningsmyndighet i stället för som i dag vid allmän förvaltningsdomstol samt ta ställning till om målen bör flyttas bort från förvaltningsdomstolarna.

Utskottet har senast våren 2003 avstyrkt liknande motionsyrkanden med hänvisning till det pågående utredningsarbetet (bet. 2002/03:LU10). Riksdagen följde utskottet.

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande och föreslår därför att riksdagen avslår motionerna L320 yrkande 2 samt So504 yrkandena 16 och 17.

Olovligt bortförda barn i internationella förhållanden

Motionen

Carina Hägg (s) begär i motion L216 ett tillkännagivande om behovet av att se på Haagkonventionen utifrån barnets perspektiv.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har avstyrkt liknande motionsyrkanden senast våren 2003 i betänkande 2002/03:LU10. Utskottet redovisade bl.a. att Haagkonventionen är föremål för en fortlöpande översyn inom ramen för Haagkonferensen för internationell privaträtt. Vidare redovisades att det inom EU pågår ett arbete med ett förslag till Bryssel II a-förordning. En översyn av lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn (verkställighetslagen) har nyligen avslutats, anförde utskottet, och redovisats i (Ds 2003:5) Stärkt rättsskydd för barn i gränsöverskridande fall. Utskottet konstaterade att det pågick arbete på såväl internationell som nationell nivå med den fråga som motionären aktualiserar. Det fanns därför, enligt utskottet, inte skäl att föreslå någon riksdagens åtgärd med anledning av den då aktuella motionen. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag.

Utskottet anser alltjämt att det inte finns skäl att föreslå någon riksdagens åtgärd med anledning av motion L216, och föreslår därför att den avslås.

Könsneutrala författningar

Motionen

I motion K320 av Tasso Stafilidis m.fl. (v) begärs att regeringen skall lägga fram förslag till ändringar som innebär att de författningar som nämner mor och far ersätts med det könsneutrala begreppet förälder.

Utskottets ställningstagande

Som påpekas i motionen hänvisas det i olika författningar till mor och far i stället för till förälder, t.ex. i 2 kap. 2 § och 6 kap. 2 § ärvdabalken samt i 10 kap. 10 § vallagen (1997:157). I samband med riksdagens behandling av proposition 2001/02:123 Partnerskap och adoption bedömdes det inte som nödvändigt att ändra dessa författningar. Enligt såväl regeringens som utskottets mening låg det i sakens natur att bestämmelserna även gäller när ett barn har två föräldrar av samma kön (bet. 2001/02:LU27).

Våren 2003 har utskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande 2002/03:LU10 avstyrkt ett likalydande motionsyrkande med hänvisning till att det enligt utskottets mening fortfarande ligger i sakens natur att de aktuella bestämmelserna även gäller när ett barn har två föräldrar av samma kön.

När det nu återigen är aktuellt att ta ställning till ifrågakavande spörsmål vill utskottet som sin mening framhålla att om det i framtiden blir aktuellt att göra ändringar i de nu aktuella lagrummen bör utgångspunkten vara att regeringen i dessa sammanhang på nytt överväger motionsspörsmålet. Med det anförda föreslår utskottet att motion K320 bör avslås.

Förmyndare och god man m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden som rör

- förmyndare och god man samt
- myndighetsåldern.

Utskottet hänvisar till pågående utredningsarbete och tidigare ställningstaganden från riksdagens sida. Jämför reservationerna 10 (fp) och 11 (kd) samt särskilda yttrandena 8 (v, c) och 9 (v).

Förmyndare och god man

Motionerna

Anita Sidén och Magdalena Andersson (båda m) föreslår i motion L203 att riksdagen beslutar om sådan ändring av regleringen i 14 kap. 15 § föräldrabalken att en förmyndare, god man eller förvaltare kan redovisa sina uppdrag

ett år efter det att uppdraget påbörjades och sedan varje år vid samma tid. Enligt motionärerna skulle en sådan ordning sprida överförmyndarens arbetsbelastning och förkorta handläggningstiderna.

Samma motionärer anför i motion L204 att det inträffar att gode män missköter sina uppdrag genom att förskingra sin huvudmans egendom. I motionen begärs ett tillkännagivande om att det bör utredas hur den enskilde i ett sådant läge skall hållas skadeslös. Lars U Granberg och Kristina Zakrisson (båda s) anser i motion L279 att föräldrabalkens regler om överförmyndarnas tillsyn över gode män och förvaltare måste skärpas. Om såväl överförmyndaren som den gode mannen eller förvaltaren missköter sig bör överförmyndaren bli solidariskt skadeståndsskyldig tillsammans med den gode mannen eller förvaltaren. Kommunerna bör uppmuntras att ha försäkringslösningar för detta. I motionen begärs ett tillkännagivande i enlighet härmed. Liknande krav framställs också i motionerna L291 av Kerstin Engle m.fl. (s), L296 av Ingemar Vänerlov m.fl. (kd) (yrkande 2) samt So415 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m) yrkande 15.

I motion L296 av Ingemar Vänerlov m.fl. (kd) begärs ett tillkännagivande om nödvändigheten av att förbättra regelverken runt instituten god man och förvaltare (yrkande 1).

Kenth Högström (s) anför i motion L344 att Justitieombudsmannen under en följd av år har gjort anmärkningar beträffande den kommunala överförmyndarverksamheten. Justitieombudsmannen har bl.a. konstaterat allvarliga brister vad gäller myndigheters registrering av allmänna handlingar. I motionen begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör vidta åtgärder för att förbättra den kommunala överförmyndarverksamheten.

Marita Aronson m.fl. (fp) anser i motion So504 att man bör överväga att införa ett system med gode män eller andra typer av kontaktpersoner som tillsammans med familjer kan lägga upp en budget för hushållet (yrkande 19).

Utskottets ställningstagande

I föräldrabalken finns regler om gode mäns och förvaltares vård av den egendom som tillhör deras huvudmän. Där finns också regler om den tillsyn som kommunens överförmyndare skall utöva över gode mäns och förvaltares verksamhet. Tillsynen består huvudsakligen i granskning av ingivna års- och sluträkningar, men kan också avse kontroll av den bokföring som gode män och förvaltare är skyldiga att fortlöpande föra.

Regeringen har i april 2002 tillkallat en särskild utredare för att utvärdera den lagstiftning om förmyndares, gode mäns och förvaltares förvaltning av egendom och tillsynen över sådan förvaltning som beslutades år 1995 (dir. 2002:55). Utredningen skall bl.a. granska hur överförmyndarna har hanterat det ökade ansvar som lades på dem genom reformen. Om utredaren gör bedömningen att det finns brister skall utredaren överväga hur man kan komma till rätta med dem. Utredaren skall också se över rekryterings- och tillsättningsförfarande för gode män och förvaltare. I denna del skall utredaren undersöka vilka åtgärder som är möjliga att vidta för att garantera tillgången

på kvalificerade och lämpliga gode män och förvaltare. Vidare skall utredaren undersöka vilka möjligheter den hjälpbehövande har att påverka valet av god man eller förvaltare samt vilka möjligheter den hjälpbehövande har att ta initiativ till byte om han eller hon inte är nöjd med eller har förtroende för sin gode man eller förvaltare. Om den hjälpbehövandes möjligheter till inflytande bedöms vara otillräckliga, skall förslag till förbättringar läggas fram. I detta sammanhang bör uppmärksamhet även riktas mot överförmyndarnas möjligheter att ta initiativ till att entlediga en god man eller förvaltare som inte är lämplig att inneha uppdraget. Uppdraget skall redovisas senast den 1 juli 2004.

Beträffande frågan om gode mäns förvaltning vill utskottet redovisa att justitieministern behandlat denna i ett frågesvar den 13 juni 2003 (svar på fråga 2002/03:1975). Justitieministern anförde därvid att den kommunala överförmyndaren utövar tillsyn över gode mäns och förvaltares verksamhet. Som regel är det däremot inte överförmyndaren som utser sådana ställföreträdare, och det är inte heller så att gode män och förvaltare i sin verksamhet är anställda av kommunen. Av detta skäl är det, enligt justitieministern, inte aktuellt att ålägga kommunerna ett generellt ersättningsansvar gentemot personer vars ställföreträdare varit försumliga i sin förvaltning. Justitieministern anförde vidare att det ibland beklagligtvis förekommer att en person som utsetts att vara god man eller förvaltare missbrukar sin ställning och därigenom skadar sin huvudman. Enligt justitieministern är varje enskilt fall av det slaget självfallet helt oacceptabelt. Vanligen rör det sig då om förskingring eller annat trolöshetsbrott, och i samband med rättegången i brottmålet har huvudmannen möjlighet att kräva skadestånd av den gode mannen eller förvaltaren för den uppkomna förlusten. I händelse av fällande dom finns det, anförde justitieministern, dessutom en viss möjlighet att få brottsskadeersättning av statliga medel. Justitieministern anförde vidare att skadestånd även kan utdömas i de fall där ställföreträdarens försumlighet inte samtidigt utgjort ett brott. Då kan ersättning utkrävas på grundval av bestämmelserna i föräldrabalken. – Sammanfattningsvis anförde justitieministern att det således finns flera sätt på vilka den enskilde kan få ersättning för ekonomiska förluster som orsakats av att en god man eller förvaltare varit försumlig eller missbrukat sin ställning. Enligt justitieministern är det inte aktuellt att därutöver införa ett generellt ersättningsansvar för kommuner.

Utskottet har för sin del ingen annan uppfattning än justitieministern i frågan om gode mäns förvaltning. Beträffande övriga motionsyrkanden anser utskottet att resultatet av det pågående utredningsarbetet inte bör föregripas genom någon åtgärd från riksdagen med anledning av motionerna. Utskottet föreslår således att riksdagen avslår motionerna L203, L204, L279, L291, L296 yrkandena 1 och 2, L344, So415 yrkande 15 och So504 yrkande 19.

Myndighetsåldern

Motionen

I motion K373 av Helena Zakariasén och Ann-Kristine Johansson (båda s) begärs ett tillkännagivande om att myndighetsåldern skall följa kalenderåret i stället för födelsedatumet. Enligt motionärerna bör lagen ändras så att alla ungdomar i en och samma årskull blir myndiga det kalenderår de fyller 18 år.

Utskottets ställningstagande

Motionsyrkanden likalydande det nu aktuella har avstyrkts av utskottet senast våren 2003 i sitt av riksdagen godkända betänkande 2002/03:LU10.

Utskottet är liksom tidigare inte berett att förorda någon ändring i föräldrabalkens regler om myndighetsåldern och föreslår därför att motion K373 avslås.

I sammanhanget bör nämnas att regeringen i januari 2002 har tillkallat en parlamentarisk kommitté med uppdrag att utreda en sammanhållen diskrimineringslagstiftning (dir. 2002:11). Kommittén skall behandla frågor såväl om könsdiskriminering som diskriminering på grund av ålder. Kommittén skall redovisa sitt uppdrag senast den 1 december 2004.

Faderskap

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden som rör

- talerätt i mål om hävande av faderskap och
- utredningar om faderskap.

Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden. Jämför reservationerna 12 (m, fp, kd, c) och 13 (fp, v).

Talerätt i mål om hävande av faderskap

Motionerna

Viviann Gerdin m.fl. (c, m, fp, kd, mp) föreslår i motion L317 att nuvarande lagstiftning ändras så att en efterlevande änka ges talerätt i mål om hävande av faderskap. I motionen yrkas ett tillkännagivande om att regeringen snarast bör göra en översyn av gällande regler för talerätt i mål om hävande av faderskap.

I motion L205 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) begärs ett tillkännagivande om att såväl efterlevande maka som mannens arvingar bör ha talerätt i mål om hävande av faderskap.

Elizabeth Nyström och Ulla Löfgren (båda m) yrkar i motion L227 ett tillkännagivande om att arvingar till en avliden man skall ha rätt att väcka talan i mål om hävande av faderskap.

I motion L333 av Ulf Nilsson (fp) begärs ett tillkännagivande om en översyn av rättsläget och praxis rörande talerätt vid hävande av faderskap.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har vid flera tidigare tillfällen behandlat motionsyrkanden med samma innebörd som de nu aktuella. När frågan behandlades av utskottet våren 1998 hade utskottet, i sitt av riksdagen godkända betänkande 1997/98:LU10, inte någon annan uppfattning än motionärerna vad gäller vikten av att ingen felaktigt förklarar vara far. Utskottet anförde bl.a. att det givetvis ligger i såväl mödrars som barns intresse att faderskap blir riktigt fastställda. När det gäller hävande av faderskap anförde utskottet att reglerna generellt sett måste bygga på tillfredsställande avvägningar mellan de olika intressen som gör sig gällande och att bestämmelserna i hög grad bör präglas av hänsynen till barnets bästa.

Utskottet ansåg vidare att de motiv som ligger till grund för nuvarande regler alltjämt har giltighet och att några vägande skäl för att utvidga talerätten för mannens änka och arvingar enligt utskottets mening inte hade framkommit. Därutöver anförde utskottet att en utvidgning av talerätten för änkan och arvingarna inte torde kunna motiveras utifrån principen om barnets bästa.

Därefter har utskottet vid ett flertal tillfällen med hänvisning till utskottets tidigare ställningstaganden i saken avstyrkt motionsyrkanden med samma inriktning som de nu aktuella. Riksdagen har vid samtliga tillfällen följt utskottet (bet. 1999/2000:LU15, 2001/02:LU15, 2001/02:LU9 och 2002/03:LU10).

När nu utskottet än en gång har att pröva frågor om talerätt i mål om hävande av faderskap vidhåller utskottet alltjämt sina tidigare ställningstaganden. Utskottet anser således inte heller nu att det finns skäl att utvidga möjligheterna för arvingar att väcka talan om hävande av faderskap. Riksdagen bör därför avslå motionerna L205, L227, L317 och L333.

Utredningar om faderskap

Motionerna

Karin Pilsäter och Erik Ullenhag (båda fp) anser i motion L264 att fastställandet av faderskap när föräldrarna inte är gifta måste förenklas. En gemensam försäkran om föräldraskapet kan ersätta socialnämndens utredning. Endast i fall där det råder osäkerhet bör socialnämnden göra en utredning. Motionärerna begär ett tillkännagivande i enlighet härmed. Liknande synpunkter framförs i motion L274 av Johan Pehrson (fp). Enligt motionären bör ogifta föräldrar som är överens kunna anmäla faderskapet till folkbokföringsregistret. Socialnämnderna bör endast utreda faderskap där det finns oklarheter.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har vid flera tidigare tillfällen avstyrkt motioner liknande de nu aktuella och därvid konstaterat att den nuvarande ordningen ger betryggande garantier för att det verkliga är den biologiske fadern och inte någon annan som fastställs som far till ett barn (se bl.a. bet. 1988/89:LU33, 1990/91:LU13, 1992/93:LU22 och 2001/02:LU9). Riksdagen har vid samtliga tillfällen följt utskottet.

Utskottet anser inte att det finns skäl för riksdagen att frångå sitt tidigare ställningstagande, och utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna L264 och L274.

Adoption m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden som rör

- partnerskap och adoption,
- äktenskap mellan adoptant och adoptivbarn samt
- översyn av adoptionslagstiftningen.

Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden från riksdagens sida och pågående arbete. Jämför reservationerna 14 (kd), 15 (m, fp, kd) och 16 (v).

Partnerskap och adoption

Motionen

I motion L299 av Yvonne Andersson m.fl. (kd) begärs att regeringen återtar uppsägningen av 1967 års europeiska konvention om adoption av barn (yrkande 1). Vidare begärs att riksdagen skall upphäva sitt tidigare beslut om att registrerade partner skall kunna prövas som adoptivföräldrar (yrkande 2) samt att riksdagen även skall upphäva all följdlagstiftning till beslutet (yrkande 3).

Utskottets ställningstagande

Våren 2002 beslutade riksdagen vissa lagändringar som bl.a. innebär att registrerade partner skall ges möjlighet att prövas som adoptivföräldrar. Härigenom kan två partner gemensamt adoptera barn och en partner kan adoptera den andre partners barn. Lagändringarna har trätt i kraft den 1 februari 2003 (prop. 2001/02:123, bet. LU27, rskr. 304).

Utskottet anser att den lagstiftning som beslutades våren 2002 om partnerskap och adoption alltjämt skall gälla. Motion L299 yrkandena 1–3 bör därför avslås.

Översyn av adoptionslagstiftningen

Motionerna

I motion L278 av Inger René m.fl. (m) föreslås att riksdagen skall begära att regeringen gör en samlad översyn av hela adoptionslagstiftningen (yrkande 1). I motionen begärs vidare lagstiftningsåtgärder i syfte att förhindra äktenskap mellan adoptant och adoptivbarn (yrkande 2). Enligt motionärerna bör det i 4 kap. föräldrabalken införas en uttrycklig bestämmelse om att adoption endast får komma till stånd om den är till barnets bästa (yrkande 3). Därutöver anser motionärerna att den nuvarande 25-årsgränsen för att bli prövad som adoptivförälder bör ses över (yrkande 4).

I motion L299 av Yvonne Andersson m.fl. (kd) begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör göra en heltäckande översyn av adoptionslagstiftningen (yrkande 4).

I motion L221 av Sten Tolgfors (m) anförs att riksdagen bör begära att regeringen gör en översyn av hela adoptionslagstiftningen (yrkande 1) innefattande 25-årsgränsen (yrkande 2) och ensamståendes rätt att prövas som adoptivföräldrar (yrkande 3).

Inger Davidson (kd) begär i motion L228 att regeringen skall vidta lagstiftningsåtgärder i syfte att förhindra äktenskap mellan adoptant och adoptivbarn. Liknande krav framställs i motionerna L243 av Rigmor Stenmark och Birgitta Carlsson (båda c) samt L335 av Margareta Israelsson och Mariann Ytterberg (båda s).

Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp) föreslår i motion L319 ett tillkännagivande om att det bör införas en skyldighet för adoptivföräldrar att upplysa ett barn om sitt ursprung (yrkande 12). I motionen begärs vidare att regeringen skall lägga fram förslag till lagändringar som innebär att ett barn i en adoptionsprocess skall ha rätt till sådan information som kan antas vara av betydelse för barnet (yrkande 13). Enligt motionärerna bör socialnämnden åläggas en skyldighet att redovisa för domstolen att information lämnats till barnet och att barnet har fått komma till tals (yrkande 14).

Utskottets ställningstagande

Beträffande frågan om äktenskap mellan adoptant och adoptivbarn har utskottet behandlat motionsyrkanden med samma inriktning senast våren 2003 i sitt av riksdagen godkända betänkande 2002/03: LU10. Utskottet hänvisade då till ett tillkännagivande som gjordes våren 2002 och som innebär att regeringen i lämpligt sammanhang skulle lägga fram erforderliga lagförslag för att avskaffa möjligheten för en adoptant att gifta sig med sitt adoptivbarn. Vidare påtalade utskottet vikten av att ärendet bereddes skyndsamt (bet. 2001/02: LU27). Riksdagen följde utskottet.

Utskottet har erfarit att frågan om äktenskap mellan adoptant och adoptivbarn behandlas i en inom Justitiedepartementet upprättad promemoria som har remissbehandlats. Enligt uppgift från departementet är avsikten att frågan skall behandlas i en proposition som Socialdepartementet skall avlämna med

anledning av de förslag som Utredningen om internationella adoptioner lämnat i betänkandet (SOU 2003:49) Adoption – till vilket pris. En proposition är planerad till mars 2004.

Enligt utskottets mening är det angeläget att möjligheten för en adoptant att gifta sig med sitt adoptivbarn avskaffas snarast möjligt, och utskottet förutsätter att regeringen presenterar ett lagförslag utan ytterligare tidsutdräkt. Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna L228, L243 och L335.

Vad gäller övriga motionsyrkanden har utskottet våren 2003 behandlat liknande yrkanden i betänkandet 2002/03:LU10. Utskottet hänvisade till att utskottet tidigare inte motsatt sig en genomlysning av adoptionsinstitutet utifrån de synpunkter som framfördes i de då aktuella motionerna, men att resultatet av en aviserad uppföljning av den nya lagstiftningen om partnerskap och adoption borde avvaktas innan ställning togs till omfattningen och djupet av den mera allmänna översynen som motionärerna önskar få till stånd (prop. 2001/02:123, bet. LU27). Motionerna avstyrktes. Riksdagen följde utskottet.

Enligt vad utskottet erfarit har Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor i sitt regleringsbrev för budgetåret 2003 fått i uppdrag att kontinuerligt följa effekterna av den nya lagstiftningen om partnerskap och adoption och att senast den 1 februari 2004 lämna en första rapport till regeringen om ursprungsländernas reaktioner och utvecklingen när det gäller adoptionsverksamheten.

Utskottet anser alltså att resultatet av det arbete som regeringen aviserade våren 2002 bör avvaktas innan ställning tas till omfattningen och djupet av den mera allmänna översyn av adoptionslagstiftningen som enligt motionärernas uppfattning bör göras. Mot denna bakgrund anser utskottet att det inte finns skäl att nu föreslå någon riksdagens åtgärd med anledning av motionerna. Utskottet föreslår därför att riksdagen bör avslå motionerna L221 yrkandena 1–3, L278 yrkandena 1–4, L299 yrkande 4 och L319 yrkandena 12–14.

Assisterad befruktning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden som rör rätt till insemination för lesbiska och bisexuella kvinnor samt rätt till s.k. provrörsbefruktning för lesbiska kvinnor. Utskottet hänvisar till pågående beredningsarbete. Jämför reservationerna 17 (m, fp, c), 18 (kd), 19 (v) och 20 (kd) samt särskilt yttrande 10 (v).

Motionerna

Hillevi Larsson och Börje Vestlund (båda s) yrkar i motion L239 ett tillkännagivande om att lesbiska par och ensamstående kvinnor skall ha samma möjligheter till äggdonation och insemination som heterosexuella par.

Tasso Stafílidis m.fl. (v, fp, c, mp) föreslår i motion L261 ett tillkännagivande om att regeringen omgående skall lägga fram lagförslag som dels ger lesbiska och bisexuella kvinnor rätt till assisterad befruktning, dels reglerar det rättsliga föräldraskapet i sådana situationer (yrkande 1). Krav på att lesbiska och bisexuella kvinnor skall ges rätt till assisterad befruktning på klinik framställs också i motion L277 av Birgitta Ohlsson m.fl. (fp). I motion So568 av Peter Eriksson m.fl. (mp) begärs att alla kvinnor oavsett sexuell läggning och parkonstellationer skall ha samma rätt till insemination (yrkande 18).

Lars Lindblad och Tobias Billström (båda m) begär i motion L305 ett tillkännagivande om att lesbiska par skall ges rätt till assisterad befruktning på klinik. Liknande krav framställs i motionerna L307 av Eva Arvidsson m.fl. (s) och L350 av Kenneth Johansson m. fl. (c) yrkande 4.

Ingrid Burman m.fl. (v) föreslår i motion L209 ett tillkännagivande om att kvinnor och män som av medicinska skäl är ofrivilligt barnlösa skall ha rätt till medicinsk behandling utifrån en medicinsk bedömning och i enlighet med hälso- och sjukvårdens portalparagraf och riksdagens prioriteringsordning (yrkande 1). Vidare föreslås ett tillkännagivande om att regeringen skall lägga fram förslag till ändringar i lagen om befruktning utanför kroppen som innebär att lesbiska kvinnor som är i behov av en äggdonation skall få tillgång till en sådan under förutsättning att det finns en känd spermadonator (yrkande 2).

Utskottets ställningstagande

Utskottet har avstyrkt liknande motionsyrkanden senast våren 2003 i sitt av riksdagen godkända betänkande 2002/03:LU10. Utskottet redovisade bl.a. att justitieministern den 5 november 2002 i en interpellationsdebatt uppgett att frågan om lesbiska kvinnors rätt till assisterad befruktning är politiskt avgjord och att det som kvarstod enbart var det juridisk-tekniska arbetet med att närmare analysera det rättsliga föräldraskapet. Vidare redovisade utskottet att justitieministern uppgett att tanken är att en departementspromemoria skall kunna remitteras under år 2003. Beträffande motionsyrkandena om rätt till insemination för lesbiska kvinnor framhöll utskottet att det är angeläget att arbetet med att analysera det rättsliga föräldraskapet är prioriterat och genomförs snarast möjligt utan ytterligare tidsutdräkt. Vad gällde motionsyrkandena om rätt till s.k. provrörsbefruktning för lesbiska kvinnor ansåg utskottet att det inte fanns skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagens sida eftersom möjligheten till assisterad befruktning kommer att beredas vidare när frågan om det rättsliga föräldraskapet är löst.

Enligt vad utskottet har erfarit är arbetet inom Regeringskansliet inriktat på att en departementspromemoria skall presenteras under februari 2004.

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande och föreslår att riksdagen avslår motionerna L209 yrkandena 1 och 2, L239, L261 yrkande 1, L277, L305, L307, L350 yrkande 4 och So568 yrkande 18.

Arvsrätt för kusiner

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden som rör arvsrätt för kusiner. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden från riksdagens sida. Jämför reservation 21 (m).

Motionerna

Inger René m.fl. (m) begär i motion L235 ett tillkännagivande om ett återinförande av arvsrätt för kusiner. Liknande krav framställs i motion L316 av Gunnar Axén och Stefan Hagfeldt (båda m).

Utskottets ställningstagande

Utskottet har vid flera tillfällen avstyrkt motionsyrkanden med samma inriktning som de nu aktuella (se bl.a. bet. 2001/02:LU14, 2000/01:LU14 och 1999/2000:LU16). Vid dessa tillfällen har utskottet framhållit att det torde vara förhållandevis sällsynt att en person helt saknar andra, närmare anhöriga än sina kusiner och att det därför med fog kan antas att en arvsrätt för kusiner i det helt övervägande antalet fall inte skulle ha någon betydelse. I de fall Allmänna arvsfonden är närmast till arv pekade utskottet på arvsfondens lagfästa möjlighet att helt eller delvis avstå arvet till förmån för en kusin till arvlåtaren. Till detta kommer också möjligheten att genom ett testamente förordna om vem kvarlåtenskapen skall tillfalla, och genom testamentet kan arvlåtaren gynna t.ex. en kusin framför andra. Riksdagen har vid samtliga tillfällen följt utskottet.

Utskottet anser inte att det finns skäl för riksdagen att frångå sina tidigare ställningstaganden, och utskottet föreslår således att riksdagen avslår motionerna L235 och L316.

Reservationer

1. Hänsynen till barnets bästa, punkt 1 (fp)

av Martin Andreasson (fp) och Mia Franzén (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om hänsynen till barnets bästa. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:So504 yrkandena 11, 14 och 18 och avslår motionerna 2003/04:L290 och 2003/04:L319 yrkande 10.

Ställningstagande

Liksom motionärerna bakom motion So504 anser vi att barnperspektivet skall vara vägledande i ärenden som rör gemensam vårdnad och umgänge. Trots allt tal om barnets bästa och barnperspektiv saknas alltså en lagstiftning där barnets bästa står i fokus. Vi har i dag en föräldrabalk i stället för en barnbalk. Vi anser att det är dags att pröva behovet av en särskild barnbalk. Vidare anser vi att en förälder inte skall kunna motsätta sig att ett barn får den hjälp eller det stöd som det behöver, t.ex. psykiatrisk vård eller behandling. Enligt vår uppfattning bör reglerna om beslutanderätten vid gemensam vårdnad ändras. Det får ankomma på regeringen att utforma erforderliga lagförslag.

Vad som anförts ovan bör riksdagen, med bifall till motion So504 yrkandena 11, 14 och 18 samt med avslag på motionerna L290 och L319 yrkande 10, som sin mening ge regeringen till känna.

2. Hänsynen till barnets bästa, punkt 1 (v)

av Tasso Stafilidis (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om en barnbalk. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:So504 yrkande 18 och avslår motionerna 2003/04:L290, 2003/04:L319 yrkande 10 och 2003/04:So504 yrkandena 11 och 14.

Ställningstagande

Jag anser liksom motionärerna bakom motion So504 yrkande 18 att det nu är hög tid att införa en barnbalk. Trots det lagstiftningsarbete som har bedrivits under de senaste decennierna saknas alltså ett samlat regelsystem där barnets rätt står i fokus. I stället sätter lagstiftningen fortfarande föräldrarätten främst, vilket redan framgår av namnet på det centrala regelverket på området, föräldrabalken. Ett annat uttryck för barnets underordnade roll i förhållande till föräldrarna är att en förälder kan vägra att umgås med sitt barn utan konsekvenser, något som barnet däremot inte kan göra. I likhet med motionärerna anser jag att all relevant lagstiftning som rör barn skall samlas i en särskild barnbalk där barnets rätt sätts främst.

Mot denna bakgrund anser jag att regeringen bör utreda införandet av en barnbalk med barnperspektivet som utgångspunkt. En lämplig lösning, enligt min uppfattning, vore att 2002 års vårdnadskommitté får i uppdrag att utreda även denna fråga. Det får ankomma på regeringen att besluta om sådana tilläggsdirektiv.

Vad som anförts ovan bör riksdagen, med bifall till motion So504 yrkande 18 och med avslag på motionerna L290, L319 yrkande 10 samt So504 yrkandena 11 och 14, som sin mening ge regeringen till känna.

3. Vårnaden vid våld inom familjen, punkt 2 (fp, kd)

av Yvonne Andersson (kd), Martin Andreasson (fp) och Mia Franzén (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen om vårnaden vid våld inom familjen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:Ju451 yrkande 8, 2003/04:L224 yrkandena 1 och 2, 2003/04:So271 yrkande 11 och 2003/04:So504 yrkande 12 och bifaller delvis motionerna 2003/04:L255 och 2003/04:L258.

Ställningstagande

Det är olyckligt att många barn förlorar vardagskontakten med den ena föräldern vid en separation. Ett barn behöver båda sina föräldrar. Reglerna om gemensam vårdnad är bra i de fall där föräldrarna kan komma överens. 1998 års vårdnadsreform har i vissa fall medfört negativa konsekvenser för barnen. Det gäller framför allt i de fall där en förälder tvingas bryta upp på grund av missbruk, misshandel eller övergrepp. I sådana fall kan reglerna om gemensam vårdnad användas som ett instrument att ifrågasätta varje beslut som rör barnet.

Mot bakgrund av vad som redovisats ovan anser vi, liksom motionärerna bakom motion Ju451, att gemensam vårdnad endast skall kunna komma i fråga om det kan anses tillräckligt tryggt för barnet. Rätten måste ha en klar bild av det eventuella våld som barnet levt med och hur troligt det är att våldet upprepas innan beslut fattas i vårdnadsfrågan. Vidare anser vi, liksom motionärerna bakom motion L224, att en vårdnadshavare som begår ett allvarligt brott mot den andre vårdnadshavarens liv, frihet eller hälsa skall fråntas vårdnaden. Det får ankomma på regeringen att utforma erforderliga lagförslag.

Enligt vår mening bör 2002 års vårdnadskommitté därutöver ges tilläggsdirektiv som innebär att en mördares rätt att bli vårdnadshavare när denne bragt den andre vårdnadshavaren om livet klart och tydligt skall innefattas i utredningsuppdraget. Det får ankomma på regeringen att besluta om sådana tilläggsdirektiv.

Vad som anförts ovan bör riksdagen, med bifall till motionerna Ju451 yrkande 8, L224 yrkandena 1 och 2, So271 yrkande 11 och So504 yrkande 12 samt med delvis bifall till motionerna L255 och L258, som sin mening ge regeringen till känna.

4. Vårdnaden vid våld inom familjen, punkt 2 (v)

av Tasso Stafilidis (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen om vårdnaden vid våld inom familjen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:L224 yrkande 2, 2003/04:L255, 2003/04:L258, 2003/04:So271 yrkande 11 och 2003/04:So504 yrkande 12 och bifaller delvis motionerna 2003/04:Ju451 yrkande 8 och 2003/04:L224 yrkande 1.

Ställningstagande

Jag anser att lagens krav på att tillgodose det utsatta barnets behov av skydd och stöd skall gå före alla andra beslut i samband med vårdnadstvister, även om en förälder inte är dömd för något våldsbrott. Liksom motionärerna bakom motionerna L258 och So504 har jag den uppfattningen att det inte skall kunna komma i fråga att döma till gemensam vårdnad om någon i familjen tidigare utsatts för misshandel. Inte heller bör någon som är dömd för pedofili kunna få vårdnaden om ett barn. Det får ankomma på regeringen att utforma erforderliga lagförslag i enlighet med det anförda..

Enligt min uppfattning bör också 2002 års vårdnadskommitté ges tilläggsdirektiv som innebär att en mördares rätt att bli vårdnadshavare när denne bragt den andre vårdnadshavaren om livet skall utredas. Det får ankomma på regeringen att besluta om sådana tilläggsdirektiv.

Vad som anförts ovan bör riksdagen, med bifall till motionerna L224 yrkande 2, L255, L258, So271 yrkande 11 och So504 yrkande 12 samt med delvis bifall till motionerna Ju451 yrkande 8 och L224 yrkande 1, som sin mening ge regeringen till känna.

5. Fler än två vårdnadshavare, punkt 3 (v)

av Tasso Stafilidis (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen om fler än två vårdnadshavare. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:L261 yrkande 2, 2003/04:L312 och 2003/04:So568 yrkande 20.

Ställningstagande

I samkönade relationer är det inte ovanligt att ett lesbiskt par får barn ihop med ett böggpar. I dag finns inga regler om det juridiska förhållandet mellan barnet och styvföräldern. Detta förhållande blir särskilt tydligt om den ena av parterna dör. Mot denna bakgrund är jag av den uppfattningen att det bör införas en i lag reglerad möjlighet för ett barn att ha fler än två vårdnadshavare. Liksom motionärerna i motion L261 anser jag att regeringen bör analysera denna problematik och återkomma till riksdagen med ett lagförslag.

Vad som anförts ovan bör riksdagen, med bifall till motionerna L261 yrkande 2, L312 och So568 yrkande 20, som sin mening ge regeringen till känna.

6. Samarbetssamtal, punkt 7 (kd)

av Yvonne Andersson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen om samarbetsamtal. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:Sf404 yrkandena 3 och 4.

Ställningstagande

Vid en skilsmässa eller separation där föräldrarna inte kan komma överens måste familjen snabbt erbjudas hjälp att lösa sina samarbetsproblem. Med barnets bästa för ögonen anser jag, liksom motionärerna i motion Sf404, att regeringen bör ta initiativ till åtgärder i syfte att ge information om hur sepa-

rerade föräldrar kan informeras och stödjas så att barnets behov får styra hur umgänget utformas. I samband med detta bör de samarbetsamtal som nu erbjuds föräldrarna utvärderas. Vidare anser jag att samarbetsamtal bör vara obligatoriska för att undvika långdragna processer och upptrappade konflikter. Det får ankomma på regeringen att ta erforderliga initiativ.

Vad som anförts ovan, med bifall till motion Sf404 yrkandena 3 och 4, bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7. Barns rätt att komma till tals m.m., punkt 9 (fp)

av Martin Andreasson (fp) och Mia Franzén (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen om barns rätt att komma till tals m.m. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:So504 yrkande 13 och avslår motion 2003/04:L319 yrkandena 1, 2, 7, 8 och 11.

Ställningstagande

I gällande lagstiftning betonas vikten av att barn skall ha tillgång till båda föräldrarna. Tidigare lagstiftare har dock förbisett det faktum att många barn endast har tillgång till den ena föräldern på grund av att den andra föräldern undandrar sig kontakt med barnet. Om en umgängesförälder sviker och vägrar att umgås med sitt eget barn finns i dag inga rättsliga motåtgärder. Mot denna bakgrund anser vi, liksom motionärerna bakom motion So504, att regeringen bör utreda hur problemet med föräldrar som umgängesvägrar skall kunna lösas. Det får ankomma på regeringen att ta erforderliga initiativ.

Vad som anförts ovan bör riksdagen, med bifall till motion So504 yrkande 13 samt med avslag på motion L319 yrkandena 1, 2, 7 och 8 och 11, som sin mening ge regeringen till känna.

8. Barns rätt att komma till tals m.m., punkt 9 (v)

av Tasso Stafilidis (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen om barns rätt att komma till tals m.m. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:L319 yrkande 11 och 2003/04:So504 yrkande 13 och avslår motion 2003/04:L319 yrkandena 1, 2, 7 och 8.

Ställningstagande

Jag anser att ett barn bör ha en klar och uttalad rätt att föra fram sina åsikter i samband med tvister som rör barnets vårdnad, boende och umgänge. Liksom motionärerna bakom motion L319 yrkande 11 anser jag att regeringen bör ge 2002 års vårdnadskommitté tilläggsdirektiv som innebär att en sådan talerätt för barnet skall utredas. Vidare delar jag den uppfattning som förs fram i motion So504 yrkande 13 och som innebär att regeringen bör utreda hur barn skall kunna få kontakt med föräldrar som umgängesvägrar. Det får ankomma på regeringen att ta erforderliga initiativ i enlighet med det anförda.

Vad som anförts ovan bör riksdagen, med bifall till motionerna L319 yrkande 11 och So504 yrkande 13 samt med avslag på motion L319 yrkandena 1, 2, 7 och 8, som sin mening ge regeringen till känna.

9. Könsneutrala författningar, punkt 12 (v)

av Tasso Stafilidis (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen om könsneutrala författningar. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:K320.

Ställningstagande

Jag anser, liksom motionärerna i motion K320, att alla författningar som innehåller begreppen mor och far bör ändras på så sätt att mor och far byts ut mot ordet förälder. Lagstiftningen måste, enligt min mening, utgå från könsneutralitet och således ta fasta på att föräldrar numera kan bestå av två mammor eller två pappor. Begreppet förälder blir därigenom mer informativt och lättbegripligt för lagrummens adressater. Riksdagen bör mot bakgrund av det anförda begära att regeringen lägger fram förslag till sådana lagändringar.

Vad som anförts ovan bör riksdagen, med bifall till motion K320, som sin mening ge regeringen till känna.

10. Förmyndare och god man, punkt 13 (fp)

av Martin Andreasson (fp) och Mia Franzén (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om god man. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:So504 yrkande 19 och avslår motionerna 2003/04:L203, 2003/04:L204, 2003/04:L279, 2003/04:L291, 2003/04:L296 yrkandena 1 och 2, 2003/04:L344 och 2003/04:So415 yrkande 15.

Ställningstagande

Vi anser, liksom motionärerna bakom motion So504, att det finns anledning att se över hur man i vissa särskilda fall kan stärka de sociala myndigheternas möjligheter att hjälpa en familj att använda sina pengar rätt. Vi kan exempelvis tänka oss ett utbyggt system med gode män som tillsammans med familjen lägger upp en budget för hushållet och planerar inköp. Enligt vår mening bör regeringen ta erforderliga initiativ till att utreda förutsättningarna för att få till stånd en sådan ordning.

Vad som anförts ovan bör riksdagen, med bifall till motion So504 yrkande 19 och med avslag på motionerna L203, L204, L279, L291, L296 yrkandena 1 och 2, L344 samt So415 yrkande 15, som sin mening ge regeringen till känna.

11. Förmyndare och god man, punkt 13 (kd)

av Yvonne Andersson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om förmyndare och god man. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:L296 yrkandena 1 och 2 och avslår motionerna 2003/04:L203, 2003/04:L204, 2003/04:L279, 2003/04:L291, 2003/04:L344, 2003/04:So415 yrkande 15 och 2003/04:So504 yrkande 19.

Ställningstagande

Jag anser, liksom motionärerna i motion L296, att föräldrabalkens regler om överförmyndarnas tillsyn över gode män och förvaltare måste skärpas. En nyordning skulle bl.a. kunna innebära en skyldighet för överförmyndarna att regelbundet inhämta uppgifter inte bara från den gode mannen eller förvaltaren utan även från dennes huvudman samt anhöriga. Enligt min mening behövs det därutöver någon form av skyddsmekanism som automatiskt håller huvudmannen skadeslös om en god man eller förvaltare missköter sig. Regeringen bör därför överväga om förordnandet av god man respektive förvaltare skulle kunna förenas med en skyldighet att ha ansvarsförsäkring för eventuell skada som den gode mannen eller förvaltaren vållar sin huvudman. För närvarande finns det inte heller någon utbildning för blivande gode män

respektive förvaltare. Jag anser därför att det bör införas en enhetlig grundutbildning för blivande gode män och förvaltare. Det får ankomma på regeringen att ta erforderliga initiativ i dessa frågor.

Vad som anförts ovan bör riksdagen, med bifall till motion L296 yrkandena 1 och 2 samt med avslag på motionerna L203, L204, L279, L291, L344, So415 yrkande 15 och So504 yrkande 19, som sin mening ge regeringen till känna.

12. Talerätt i mål om hävande av faderskap, punkt 15 (m, fp, kd, c)

av Inger René (m), Yvonne Andersson (kd), Bertil Kjellberg (m), Martin Andreasson (fp), Viviann Gerdin (c), Henrik von Sydow (m) och Mia Franzén (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen om talerätt i mål om hävande av faderskap. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:L205, 2003/04:L227, 2003/04:L317 och 2003/04:L333.

Ställningstagande

Vi delar motionärernas uppfattning vad gäller vikten av att ingen felaktigt förklaras vara far till ett barn. Att faderskapet blir riktigt fastställt måste givetvis anses ligga i såväl barnets som moderns och den utpekade faderns intresse. Vad först gäller den situationen att faderskapet följer av faderskapspresumtionen kan vi konstatera att nuvarande lagstiftning i fråga om talerätt för en avliden mans maka och arvingar bygger på avvägningar mellan de olika intressen som gör sig gällande. Några motsvarande avvägningar har inte skett när det gäller talerätt för mannens änka och arvingar vid ogiltigförklaring av faderskapsbekräftelse. Vi anser att det är otillfredsställande att det inte finns några klara regler i fråga om talerätten i sådana fall. Vad härefter angår talerätten i fråga om faderskap som har fastställts genom dom måste rättsläget betraktas som oklart. Särskilt mot bakgrund av att det på senare år vuxit fram nya former av familjebildningar framstår nuvarande inskränkningar i talerätten som en brist.

Sammanfattningsvis anser vi att motionsspörsmålen bör bli föremål för en förutsättningslös utredning där olika aspekter på problemen och de olika intressen som gör sig gällande blir noggrant genomlysta. Det får ankomma på regeringen att tillkalla en sådan utredning.

Vad som anförts ovan bör riksdagen, med bifall till motionerna L205, L227, L317 och L333, som sin mening ge regeringen till känna.

13. Utredningar om faderskap, punkt 16 (fp, v)

av Tasso Stafilidis (v), Martin Andreasson (fp) och Mia Franzén (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om utredningar om faderskap. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:L264 och 2003/04:L274.

Ställningstagande

Liksom motionärerna anser vi att fastställandet av faderskap när föräldrarna är ogifta måste förenklas. Det måste, enligt vår mening, införas nya rutiner. Vi anser att föräldrarna redan på sjukhuset eller i samband med de första kontakterna med försäkringskassan gemensamt skall kunna underteckna en försäkran med uppgivande om föräldraskap. Ett annat alternativ kan vara att föräldrarna gemensamt kan anmäla faderskapet till folkbokföringsregistret. Socialnämnden bör endast utreda faderskap där det finns oklarheter. Det får ankomma på regeringen att ta erforderliga initiativ i enlighet med det anförda.

Vad som anförts ovan bör riksdagen, med bifall till motionerna L264 och L274, som sin mening ge regeringen till känna.

14. Partnerskap och adoption, punkt 17 (kd)

av Yvonne Andersson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om partnerskap och adoption. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:L299 yrkandena 1–3.

Ställningstagande

Jag delar motionärernas uppfattning i motion L299 att de lagändringar som riksdagen beslutade våren 2002 angående partnerskap och adoption inte vilar på tillräckligt god grund. Detta beror på att barnperspektivet inte var vägledande för det utredningsarbete som ligger till grund för lagstiftningen. I varje fråga som rör barn måste utgångspunkten vara att se till barnets bästa. FN:s barnkonvention framhåller att det främst är barnets rättigheter som skall beaktas vid en adoption. Genom att tillåta homosexuella att adoptera bryter Sverige, enligt min uppfattning, mot barnkonventionen. Vidare strider beslutet mot 1993 års Haagkonvention. Jag anser att regeringen skall återta upp-

sägningen av 1967 års europeiska konvention om adoption av barn. Vidare bör riksdagsbeslutet från våren 2002, som innebär att registrerade partner fått möjlighet att prövas som adoptivföräldrar, upphävas. Även all följdlagstiftning till beslutet bör upphävas. Det får ankomma på regeringen att utforma erforderliga lagförslag.

Vad som anförts ovan bör riksdagen, med bifall till motion L299 yrkandena 1–3, som sin mening ge regeringen till känna.

15. Översyn av adoptionslagstiftningen, punkt 19 (m, fp, kd)

av Inger René (m), Yvonne Andersson (kd), Bertil Kjellberg (m), Martin Andreasson (fp), Henrik von Sydow (m) och Mia Franzén (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen om behovet av en översyn av adoptionslagstiftningen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:L221 yrkandena 1–3, 2003/04:L278 yrkandena 1–4 och 2003/04:L299 yrkande 4 och avslår motion 2003/04:L319 yrkandena 12–14.

Ställningstagande

Enligt vår mening är dagens adoptionsregler skrivna för en annan tid och ett annat system. År 1989 presenterade Förmyndarskapsutredningen sitt slutbetänkande med förslag till en revision av adoptionslagstiftningen. Sedan dess har inget hänt. I utredningsbetänkandet, (SOU 2001:10) Barn i homosexuella familjer, har flera experter påtalat att adoptionslagstiftningen är i behov av en översyn. Experterna framhåller också att forskningen beträffande adopterade barns uppväxt och utveckling är eftersatt.

Vi anser liksom motionärerna att hela adoptionslagstiftningen är i stort behov av en översyn, och det får ankomma på regeringen att ta erforderliga initiativ. Inom ramen för en sådan översyn finns det enligt vår uppfattning anledning att t.ex. se över kravet på att presumtiva adoptivföräldrar skall vara minst 25 år, och den nuvarande möjligheten till adoptioner bör bli föremål för en utvärdering. Vi anser också att det bör tas in en bestämmelse i 4 kap. föräldrabalken som stadgar att en adoption endast får ske om den är förenlig med barnets bästa. Det får ankomma på regeringen att framlägga erforderliga lagförslag.

Vad som anförts ovan bör riksdagen, med bifall till motionerna L221 yrkandena 1–3 och L278 yrkandena 1–4, L299 yrkande 4 samt med avslag på motion L319 yrkandena 12–14, som sin mening ge regeringen till känna.

16. Översyn av adoptionslagstiftningen, punkt 19 (v)

av Tasso Stafilidis (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om en översyn av adoptionslagstiftningen. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:L319 yrkandena 12–14 och avslår motionerna 2003/04:L221 yrkandena 1–3, 2003/04:L278 yrkandena 1–4 och 2003/04:L299 yrkande 4.

Ställningstagande

Alla människor har rätt att få känna till sitt ursprung och, i så hög grad som mögnaden tillåter, delta i en adoptionsprocess. Jag anser, liksom motionärerna bakom motion L319, att det bör införas en skyldighet för adoptivföräldrar att upplysa ett barn om sitt ursprung. Även små barn behöver få veta varifrån de egentligen kommer. Sådana samtal måste självfallet föras utifrån barnets mögnad. Vidare anser jag att barn i en adoptionsprocess skall ha rätt till sådan information som kan antas vara av betydelse för barnet. För att ytterligare stärka barnets rätt anser jag att socialnämnden bör åläggas en skyldighet att redovisa för domstolen att information lämnats till barnet. Det får ankomma på regeringen att utforma erforderliga lagförslag.

Vad som anförts ovan bör riksdagen, med bifall till motion L319 yrkandena 12–14 samt med avslag på motionerna L221 yrkandena 1–3, L278 yrkandena 1–4 och L299 yrkande 4, som sin mening ge regeringen till känna.

17. Rätt till insemination för lesbiska och bisexuella kvinnor, punkt 20 (m, fp, c)

av Inger René (m), Bertil Kjellberg (m), Martin Andreasson (fp), Viviann Gerdin (c), Henrik von Sydow (m) och Mia Franzén (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 20 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om rätt till insemination för lesbiska och bisexuella kvinnor. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:L277, 2003/04:L305 och 2003/04:L350 yrkande 4 och avslår motionerna 2003/04:L209 yrkande 1, 2003/04:L239, 2003/04:L261 yrkande 1, 2003/04:L307 och 2003/04:So568 yrkande 18.

Ställningstagande

Kommittén om barn i homosexuella familjer föreslog vissa bestämmelser om det rättsliga föräldraskapet vid insemination. Kommitténs förslag kan dock inte ligga till grund för lagstiftning utan frågan måste utredas vidare. Regeringen utlovade i mars 2002 att en fördjupad analys skulle påbörjas omedelbart. Arbetet inom Regeringskansliet är inriktat på att en departementspromemoria i ämnet skall presenteras under februari 2004. Vi anser, liksom motionärerna bakom motionerna L277 och L305, att analysarbetet måste genomföras snarast möjligt utan ytterligare tidsutdräkt.

Vad som anförts ovan bör riksdagen, med bifall till motionerna L277, L305 och L350 yrkande 4 samt med avslag på motionerna L209 yrkande 1, L239, L261 yrkande 1, L307 och So568 yrkande 18, som sin mening ge regeringen till känna.

18. Rätt till insemination för lesbiska och bisexuella kvinnor, punkt 20 – motiveringen (kd)

av Yvonne Andersson (kd).

Ställningstagande

Jag anser att ett barn har rätt till både en mamma och en pappa. Barn behöver ha förebilder av båda könen, dvs. såväl en mor som en far. Min åsikt är att lesbiska par inte skall ha rätt till insemination. Enligt min uppfattning är denna åsikt inte ett uttryck för diskriminering av lesbiska kvinnor utan endast en omsorg om barnets bästa.

Vidare anser jag – i motsats till justitieministern – att frågan om rätten till assisterad befruktning för lesbiska kvinnor inte är politiskt avgjord. Justitieministern torde nämligen i interpellationsdebatten inte ha uppmärksammat att riksdagen ännu inte fattat något beslut i frågan (svar på interpellation 2002/03:11). Inom Regeringskansliet pågår för närvarande ett beredningsarbete. Därefter har riksdagen att ta ställning till eventuella förslag från regeringen.

Med det anförda föreslår jag att riksdagen avslår motionerna L209 yrkande 1, L239, L261 yrkande 1, L277, L305, L307, L350 yrkande 4 och So568 yrkande 18.

19. Rätt till s.k. provrörsbefruktning för lesbiska kvinnor, punkt 21 (v)

av Tasso Stafilidis (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 21 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om lesbiska kvinnors rätt till s.k. provrörsbefruktning. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:L209 yrkande 2.

Ställningstagande

Under våren 2002 beslutade riksdagen om vissa ändringar i lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen som innebär att även behandling med ägg blir tillåten. Lagen innehåller dock ett antal begränsningar som innebär bl.a. att lesbiska kvinnor som är infertila inte kan komma i fråga för en äggdonation. Jag anser liksom motionärerna bakom motion L209 att lesbiska kvinnor skall ges samma rätt till äggdonation som heterosexuella kvinnor. Enligt min mening bör regeringen tillsätta en utredning för att belysa denna fråga. Min uppfattning är att det inte skall vara något krav att kvinnan som får ta emot ett donerat ägg är gift eller samboende med en person av motsatt kön. Vidare bör äggdonation tillåtas då det finns en känd spermadonator. Det bör inte föreligga något krav på samlevnad eller äktenskap med spermadonatorn för att få ta emot ett donerat ägg. Enligt min uppfattning bör regeringen återkomma med lagförslag i enlighet med det anförda.

Vad som anförts ovan bör riksdagen, med bifall till motion L209 yrkande 2, som sin mening ge regeringen till känna.

20. Rätt till s.k. provrörsbefruktning för lesbiska kvinnor, punkt 21 – motiveringen (kd)

av Yvonne Andersson (kd).

Ställningstagande

På skäl som anförs ovan i reservation nr 18 anser jag att ett barn har rätt till både en mamma och en pappa. Jag anser därför inte heller att lesbiska kvinnor skall ha rätt till s.k. provrörsbefruktning. Därför anser jag att riksdagen bör avslå motion L209 yrkande 2.

21. Arvsrätt för kusiner, punkt 22 (m)

av Inger René (m), Bertil Kjellberg (m) och Henrik von Sydow (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 22 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om arvsrätt för kusiner. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:L235 och 2003/04:L316.

Ställningstagande

Enligt vår uppfattning är familjen den mest grundläggande gemenskapen, och ett återinförande av arvsrätten för kusiner kan bidra till ett stärkande av släktbanden. I dag är det dessutom ganska vanligt att vuxna personer saknar egen familj. I stället känner man ofta en familjesamhörighet med något mer avlägsna släktingar, t.ex. kusiner. Därtill kommer att familjen och släkten genom senare års invandring kommit att få än större betydelse. Några sakliga skäl som talar emot kusinarvsrätten kan vi inte finna. Enligt vår uppfattning kan den nuvarande begränsningen av arvsrätten i tredje arvsklassen över huvud taget inte försvaras på sakliga grunder utan måste ses som ett uttryck för en gången tids rättspolitiska värderingar, vilka vi inte kan ställa oss bakom. Vi vill i det sammanhanget understryka vad som i motionen anförts om det principiellt oriktiga i att staten inträder som arvinge då en avliden efterlämnar så nära släktingar som kusiner, något som kan te sig direkt stötande i fall då fondens medel används till ändamål som varit helt främmande för den avlidne.

Regeringen bör mot denna bakgrund snarast återkomma med ett lagförslag i enlighet med vad vi nu förordat.

Vad som anförts i reservationen bör riksdagen, med bifall till motionerna L235 och L316, som sin mening ge regeringen till känna.

Särskilda yttranden

1. Vårdnaden vid våld inom familjen, punkt 2 (c)

Viviann Gerdin (c) anför:

Enligt min mening borde det vara en självklarhet att skydda barnet från att bli utnyttjat i en konflikt mellan vuxna och att samhället genom uppmuntran och stöd förstärker barnets rättigheter. I ärenden angående vårdnad och umgänge måste därför större vikt läggas vid vad som är bäst för barnet. I alltför många fall finns en tendens till att föräldrarnas rättigheter att uppnå rättvisa sker på barnets bekostnad.

Kopplingen mellan barnets välbefinnande och mäns våld mot kvinnor måste förstärkas. Större hänsyn måste tas till hur barnen påverkas av att tvingas se sin mamma bli misshandlad. I alla vårdnadsutredningar måste barnets rätt till umgänge klart framgå, men också barnets rätt att avstå från umgänge när barnet känner rädsla inför den förälder som hotar och brukar våld inom familjen. Gemensam vårdnad skall inte kunna komma i fråga om det riskerar barnets och/eller mammans trygghet och säkerhet.

Eftersom det nu pågår en utredning som kan förväntas ge en lösning på dessa angelägna frågor har jag slutligen stannat för att inte avge några formella reservationer i enlighet med vad jag nu anfört.

2. Talerätt i mål om umgänge, punkt 5 (m, kd)

Inger René (m), Yvonne Andersson (kd), Bertil Kjellberg (m) och Henrik von Sydow (m) anför:

Vi delar den uppfattning som förs fram i motionerna L251 och L275 om att föräldrabalken bör ändras på så sätt att nära anhöriga som mor- och farföräldrar skall få rätt att föra talan i mål om umgänge.

Eftersom 2002 års vårdnadskommitté skall överväga denna fråga har vi valt att inte reservera oss. Vi avser att noga följa kommitténs arbete.

3. Underhållsbidrag vid växelvis boende, punkt 6 (fp)

Martin Andreasson (fp) och Mia Franzén (fp) anför:

Vi anser liksom motionärerna bakom motionerna L265, L334 och L341 att man kan ifrågasätta principen att underhållsbidrag inte utgår vid växelvis boende i sådana fall där föräldrarna har avsevärt olika stor inkomst. Denna fråga skall övervägas av 2002 års vårdnadskommitté. Med hänvisning till det pågående utredningsarbetet har vi slutligen valt att inte reservera oss.

4. Juridiskt biträde för barn, punkt 8 (fp, v)

Tasso Stafilidis (v), Martin Andreasson (fp) och Mia Franzén (fp) anför:

Vi anser att barn skall ha rätt till ett eget offentligt biträde i mål som rör vårdnad, boende och umgänge. Vidare anser vi att det bör ställas särskilda krav på kompetens hos de ombud som får sådana uppdrag.

Med hänvisning till det pågående beredningsarbetet har vi valt att inte reservera oss.

5. Barns rätt att komma till tals m.m., punkt 9 (c)

Viviann Gerdin (c) anför:

Barn har i dag en möjlighet att komma till tals i vådnadstvister. Däremot tycks barnen inte ha något att säga till om i tvister om umgänget. En förälder kan frånsäga sig umgänget med sitt barn men barnet kan inte frånsäga sig umgänget med en våldsam förälder.

Barn är rädda efter en uppslitande separation eller efter att ha levt med en förälder som misshandlat den andre föräldern. Oroliga barn behöver trygghet och omtanke. Enligt min mening är det oacceptabelt att ett barn som tidigare misshandlats eller sett sin mamma misshandlas kan tvingas till umgänge med en våldsam förälder. Barn som levt i familjer där våld varit ett återkommande inslag skall ges rätt att själva välja var de skall bo och vilka de vill umgås med. Barnet måste ges ett lagligt skydd och stöd av samhället. Det är också viktigt att barnperspektivet genomsyrar myndigheternas arbete och att barnkonventionen beaktas.

Dessa frågeställningar kommer att övervägas av 2002 års vårdnadskommitté. Med hänvisning till det pågående utredningsarbetet har jag därför valt att inte reservera mig.

6. Åtgärder för att undvika tvister, punkt 10 (fp)

Martin Andreasson (fp) och Mia Franzén (fp) anför:

Vi anser att utredningstiderna i mål som rör vårdnad, boende och umgänge måste förkortas. Enligt vår mening är det angeläget att hitta en tidsgräns för hur länge en process kan fortgå. Mål om verkställighet bör enligt vår uppfattning flyttas till allmän domstol. Dessutom menar vi att konflikthantlingsstöd bör ges i större omfattning så att färre mål om vårdnad, boende och umgänge behöver avgöras av domstol.

Eftersom 2002 års vårdnadskommitté skall överväga dessa frågor har vi valt att inte reservera oss.

7. Åtgärder för att undvika tvister, punkt 10 (kd)

Yvonne Andersson (kd) anför:

Varje domstolsprocess om vårdnad och umgänge är ett misslyckande från samhällets sida. Jag anser därför att det är synnerligen angeläget att lagstiftningsåtgärder kommer till stånd i syfte att minska antalet sådana processer.

Eftersom dessa frågor kommer att övervägas av 2002 års vårdnadskommitté har jag valt att inte reservera mig.

8. Förmyndare och god man, punkt 13 (v, c)

Tasso Stafilidis (v) och Viviann Gerdin (c) anför:

Vi anser att föräldrabalkens regler om överförmyndarnas tillsyn över gode män och förvaltare måste skärpas. Om såväl överförmyndaren som den gode mannen eller förvaltaren missköter sig anser vi att överförmyndaren bör bli solidariskt skadeståndsansvarig tillsammans med den gode mannen eller förvaltaren. Enligt vår uppfattning bör kommunerna uppmuntras att ha försäkringslösningar för detta.

Eftersom Utredningen om förmyndare, gode män och förvaltare skall överväga denna fråga har vi slutligen valt att inte reservera oss. Vi avser att noga följa kommitténs arbete.

9. Myndighetsåldern, punkt 14 (v)

Tasso Stafilidis (v) anför:

Jag anser att myndighetsåldern bör följa kalenderåret i stället för födelsedatumet. Ungdomar i en och samma årskull bör alltså bli myndiga det kalenderår de fyller 18 år. Jag förutsätter att denna fråga kommer att övervägas av Diskrimineringskommittén. Jag har därför valt att inte reservera mig. Jag kommer att noga följa kommitténs arbete.

10. Rätt till insemination för lesbiska och bisexuella kvinnor, punkt 20 (v)

Tasso Stafilidis (v) anför:

Arbetet inom Regeringskansliet är inriktat på att en departementspromemoria angående det rättsliga föräldraskapet skall presenteras under februari 2004. Eftersom jag förutsätter att den fortsatta beredningen av departementspromemorian kommer att bedrivas skyndsamt har jag slutligen stannat för att inte avge någon reservation i denna fråga.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2003

2003/04:K320 av Tasso Stafilidis m.fl. (v):

Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring som innebär att de författningar som benämner mor och far ersätts med det könsneutrala begreppet förälder i enlighet med vad som anförs i motionen.

2003/04:K373 av Helena Zakariasén och Ann-Kristine Johansson (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att myndighetsåldern skall följa kalenderår i stället för födelsedatum.

2003/04:Ju451 av Ragnwi Marcelind m.fl. (kd):

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn av reglerna om gemensam vårdnad.

2003/04:L203 av Anita Sidén och Magdalena Andersson (båda m):

Riksdagen beslutar om ändring i föräldrabalken så att en god man, förvaltare eller förmyndare kan lämna redovisning av sina uppdrag då arbetet påbörjas, ett år efter det att uppdraget påbörjats och sedan varje år vid samma tidpunkt.

2003/04:L204 av Magdalena Andersson och Anita Sidén (båda m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ändrade regler beträffande ansvarsfrågan för gode män/förvaltare.

2003/04:L205 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att talerätt om hävande av faderskap för såväl efterlevande maka som mannens arvingar bör införas.

2003/04:L209 av Ingrid Burman m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om lesbiska kvinnors rätt till infertilitetsbehandling.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om lesbiska kvinnors rätt till äggdonation.

2003/04:L216 av Carina Hägg (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att se på Haagkonventionen utifrån barnets perspektiv.

2003/04:L221 av Sten Tolgfors (m):

1. Riksdagen begär att regeringen låter göra en översyn av den samlade adoptionslagstiftningen.
2. Riksdagen begär att regeringen låter se över 25-årsgränsen för adoption i enlighet med vad som anförs i motionen.
3. Riksdagen begär att regeringen låter göra en översyn av ensamståendes rätt att prövas som adoptivföräldrar i enlighet med vad som anförs i motionen.

2003/04:L224 av Annelie Enochson (kd):

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till sådan lagändring att den vårdnadshavare som begär ett allvarligt brott mot den andra vårdnadshavarens liv, frihet eller hälsa skall fråntas sin vårdnadsrätt.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tilläggsdirektiv ges till 2002 års vårdnadskommitté, där man utreder mördares vårdnadsrätt när man bragt den andre vårdnadshavaren om livet.

2003/04:L227 av Elizabeth Nyström och Ulla Löfgren (båda m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att införa rätt för arvingar att föra talan i frågan om hävande av faderskap.

2003/04:L228 av Inger Davidson (kd):

Riksdagen beslutar att avskaffa föräldrabalkens 4 kap. 7 § 2 avseende giftermål mellan adoptivbarn och adoptant.

2003/04:L235 av Inger René m.fl. (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om återinförande av arvsrätt för kusiner.

2003/04:L239 av Hillevi Larsson och Börje Vestlund (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att äggdonation för lesbiska par och ensamstående kvinnor skall tillåtas enligt lag.

2003/04:L243 av Rigmor Stenmark och Birgitta Carlsson (båda c):

Riksdagen begär att regeringen lägger fram ett lagförslag som innebär att samma regler som gäller för giftermål mellan föräldrar och barn skall gälla mellan adoptivföräldrar och adoptivbarn.

2003/04:L251 av Elizabeth Nyström och Ulla Löfgren (båda m):

Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i 6 kap. 15 a § FB, så att mor- och farföräldrar kan väcka talan i domstol om rätt till umgänge med avlidna barns barn i de fall barnens vårdnadshavare motsätter sig det begärda umgänget.

2003/04:L255 av Magdalena Andersson (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vårdnad om barn.

2003/04:L258 av Inger Nordlander m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om reglerna om gemensam vårdnad.

2003/04:L261 av Tasso Stafilidis m.fl. (v, fp, c, mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om assisterad befruktning för lesbiska och bisexuella kvinnor och det rättsliga föräldraskapet i dessa situationer.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om det rättsliga förhållandet då ett barn mist en biologisk förälder och har en kvarvarande förälder men lever tillsammans med styvföräldern.

2003/04:L264 av Karin Pilsäter och Erik Ullenhag (båda fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en enhetlig och enkel gemensam försäkran om föräldraskapet ersätter dagens utredningsförfarande och faderskaps erkännande för nyblivna fäder till barn födda ”utom äktenskapet”.

2003/04:L265 av Johan Pehrson (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om reformerade regler för underhållsskyldighet.

2003/04:L273 av Ulf Nilsson (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda ökade möjligheter att motverka umgängessabotage.

2003/04:L274 av Johan Pehrson (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om faderskapsbekräftelser i folkbokföringsregistret.

2003/04:L275 av Ana Maria Narti och Kerstin Heinemann (båda fp):

Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om en sådan ändring i föräldrabalken att nära anhöriga, som mor- och farföräldrar, får föra talan om umgänge.

2003/04:L277 av Birgitta Ohlsson m.fl. (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en skyndsam reform av lagstiftningen om assisterad befruktning för lesbiska och bisexuella kvinnor.

2003/04:L278 av Inger René m.fl. (m):

1. Riksdagen begär att regeringen gör en översyn av den samlade adoptionslagstiftningen.
2. Riksdagen beslutar att upphäva 4 kap. 7 § 2 föräldrabalken.
3. Riksdagen beslutar att i 4 kap. föräldrabalken införa en regel om att adoption bara får tillåtas om den bedöms vara till barnets bästa.
4. Riksdagen begär att regeringen ser över 25-årsgränsen för adoption.

2003/04:L279 av Lars U Granberg och Kristina Zakrisson (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om skärpning av överförmyndarens tillsyn över gode män.

2003/04:L290 av Elisebeht Markström (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om föräldrabalken.

2003/04:L291 av Kerstin Engle m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om överförmyndares tillsyn över gode män.

2003/04:L296 av Ingemar Vänerlov m.fl. (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om nödvändigheten av att förbättra regelverken runt instituten god man och förvaltare.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om nödvändigheten av att förbättra den tillsyn över instituten god man och förvaltare som överförmyndare och länsstyrelse har att utöva.

2003/04:L299 av Yvonne Andersson m.fl. (kd):

1. Riksdagen begär att regeringen återtar uppsägningen av den europeiska konventionen om adoption av barn.
2. Riksdagen beslutar att upphäva beslutet att registrerade partner skall ges möjlighet att prövas som adoptivföräldrar.
3. Riksdagen beslutar att upphäva all följdlagstiftning till beslutet att registrerade partner skall ges möjlighet att prövas som adoptivföräldrar.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en heltäckande översyn av adoptionslagstiftningen.

2003/04:L305 av Lars Lindblad och Tobias Billström (båda m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om insemination.

2003/04:L307 av Eva Arvidsson m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om insemination.

2003/04:L312 av Monica Green m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en översyn av föräldrabalkens regler.

2003/04:L316 av Gunnar Axén och Stefan Hagfeldt (båda m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om arvsrätt för kusiner och deras avkomlingar.

2003/04:L317 av Viviann Gerdin m.fl. (c, m, fp, kd, mp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en översyn snarast görs av gällande regler för talerätt vid hävande av faderskap.

2003/04:L319 av Kerstin-Maria Stalin m.fl. (mp):

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i föräldrabalken i enlighet med vad som anförs i motionen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om barns rätt att komma till tals.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att barn skall få rätt till offentligt biträde i mål som rör vårdnad, boende och umgänge.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om krav på särskild kompetens för offentligt biträde till barn.

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om barns egen rätt att kunna säga nej till umgänge vid varje tillfälle.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om barns rätt att säga nej till umgänge, vid behov via offentligt biträde.
10. Riksdagen begär att regeringen lägger fram tilläggsdirektiv till utredningen Vårdnad, boende och umgänge angående föräldrars samtycke.
11. Riksdagen begär att regeringen lägger fram tilläggsdirektiv till utredningen Vårdnad, boende och umgänge angående barns talerätt.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om föräldrars skyldighet att informera barnen om att de är adopterade.
13. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till sådan ändring i lagstiftningen att barn i adoptionsprocessen får rätt till information som kan antas vara av betydelse för barnet.
14. Riksdagen begär att regeringen ålägger socialnämnden en skyldighet att redovisa för rätten att information lämnats till barnet och att barnet har fått komma till tals.

2003/04:L320 av Ragnwi Marcelind m.fl. (kd):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att överväga åtgärder för att komma till rätta med problemet med vårdnads- och umgängestvister i domstol.

2003/04:L329 av Jan Emanuel Johansson och Tommy Waidelich (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om barns rättigheter i familjerättsprocesser.

2003/04:L333 av Ulf Nilsson (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om översyn av rättsläget och praxis rörande talerätt vid hävande av faderskap.

2003/04:L334 av Matilda Ernkranz m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om underhållsbidrag vid växelvis boende.

2003/04:L335 av Margareta Israelsson och Mariann Ytterberg (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om adoptants möjlighet att ingå äktenskap med sitt adoptivbarn.

2003/04:L341 av Bo Könberg (fp):

Riksdagen begär att regeringen låter utreda frågan om reglerna för underhållsansvar vid växelvis boende.

2003/04:L344 av Kenth Högström (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om åtgärder för att förbättra den kommunala överförmyndarverksamheten.

2003/04:L350 av Kenneth Johansson m.fl. (c):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ändrad lagstiftning som ger kvinnor i samkönade par samma möjlighet till assisterad befruktning som kvinnor i heterosexuella par.

2003/04:Sf404 av Alf Svensson m.fl. (kd):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda hur separerade föräldrar bäst kan informeras och stödjas så att barnets behov får styra hur umgänget utformas.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utvärdera dagens samarbetsamtal och att i utvecklad form göra dem till praxis.

2003/04:So271 av Annelie Enochson (kd):

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att socialtjänstlagens krav på att tillgodose det utsatta barnets behov av beskydd och stöd skall gå före alla andra beslut i samband med vårdnadstvister, trots att gärningsmannen inte är dömd, för att barnet inte skall behöva möta sin förövare i form av påtvingat umgänge.

2003/04:So415 av Cristina Husmark Pehrsson m.fl. (m):

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kommunens ansvar för god man.

2003/04:So504 av Marita Aronson m.fl. (fp):

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att barnperspektivet skall vara vägledande i ärenden som rör gemensam vårdnad och umgänge.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det i föräldrabalken tydliggörs att barnets skydd mot en olämplig förälder är viktigare än barnets behov av kontakt med båda föräldrarna.

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att utreda hur barn skall få kontakt med förälder som umgängesvägrar.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om en bestämmelse att barn skall tillförsäkras det stöd och den vård barnet behöver även om en förälder vid gemensam vårdnad motsätter sig detta.
15. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till en ny lag om rätt för barnet att få ett barnombud som kan föra en från föräldrarna fristående talan för barnets rätt i domstol.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att förkorta utredningstider i ärenden som rör vårdnad, boende och umgänge samt att avskaffa de parallella processerna.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anges om att verkställighetsmål överflyttas till allmän domstol för att förhindra parallella processer.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att pröva behovet av en särskild barnbalk.
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om möjlighet för familjer att erhålla budgethjälp.

2003/04:So568 av Peter Eriksson m.fl. (mp):

18. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i relevant lagstiftning i enlighet med vad i motionen anføres om diskriminering och att alla kvinnor oavsett sexuell läggning och eventuell parkonstellation har samma rätt till insemination.
20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om fler juridiska vårdnadshavare.